

Збірник наукових матеріалів
XLI Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
el-conf.com.ua

«ВЕСНЯНІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ — 2020»

10 березня 2020 року

Частина 3

м. Вінниця

Весняні наукові читання — 2020, XLI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Вінниця, 10 березня 2020 року. – Ч. 3, с. 80.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XLI Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Весняні наукові читання — 2020», 10 березня 2020 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Юридичні науки

<i>Амелін О.Ю.</i> НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЄВОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ ТА НАСЕЛЕННЯМ, ЯК ОДНЕ З ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОСТІ.....	5
<i>Грешта Є.В.</i> ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ ТА ПЕЧАТКИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
<i>Губський В.М.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ	14
<i>Демченко К.А.</i> ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА НА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ДУМКИ І ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ХІ-ХVІІІ СТ.	23
<i>Діма Серге Патрік, Волошин Ю.О.</i> ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І ОГРАНИЧЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В БУРКІНА ФАСО	29
<i>Доценко О.П.</i> УНІТАРНІ ТА КОРПОРАТИВНІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ РОЗМЕЖУВАННЯ	34
<i>Коваленко О.В.</i> СИГНАЛЬНІ ПІСТОЛЕТИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЇХ ПЕРЕРОБКОЮ	39
<i>Кузьменко Є.О.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	41
<i>Кузьмик Ю.В.</i> МІСЦЕ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	43
<i>Кутузова І.О., Зуб П.В.</i> МІСЦЕ КРИМІНАЛІСТИКИ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ НАУК	46
<i>Ліннік Ю.А., науковий керівник Білоус Т.Й.</i> СУПЕРФІЦІЙ ТА ЕМФІТЕВЗИС У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ України	50
<i>Лукашенко М.І.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ.....	54
<i>Мазейкіна В.Р., Сердюк В.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ МОРСЬКИХ СПОРІВ МІЖНАРОДНИМ ТРИБУНАЛОМ ООН З МОРСЬКОГО ПРАВА	59
<i>Максименко В.В.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЄДИНИЙ МЕДИЧНИЙ ПРОСТІР	63

<i>Миколайчик Х.В.</i> СУБ'ЄКТИВНИЙ ОBOB'ЯЗОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗМІСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	67
<i>Мірошник Р.В.</i> ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИПИНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	71

НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЄВОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ЗВОРОТНОГО
ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ ТА НАСЕЛЕННЯМ, ЯК ОДНЕ З
ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОСТІ

*Амелін Олександр Юрійович,
здобувач ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
м. Київ, Україна*

Формування в Україні суспільства, що відповідає п'ятому технологічному укладу, або, як його часто називають – «інформаційного суспільства», це тривалий процес, який вимагає участі не лише науковців, програмістів, підприємців, розробників нових технологій але, й у першу чергу – політиків, державних службовців, активних представників громадськості. Ще чотири-п'ять років тому, вітчизняні дослідники процесів інформатизації в Україні визнавали відставання нашої держави від провідних країн світу, акцентуючи увагу на вкрай низьких темпах впровадження сучасних технологій, обумовлених складною фінансово-економічною ситуацією, загальною технічною та технологічною відсталістю, відсутністю розуміння керівництвом держави потреби впровадження сучасних інформаційних технологій як пріоритетного напрямку їх діяльності. Так, зокрема, В. Я. Дубик, О. Б. Осідач, у 2014 році з сумом констатували, що сучасні реалії української економіки не дозволяють формувати складні інноваційні моделі IV та V поколінь, котрі характерні для вищої стадії науково-технологічного прогресу, і які використовуються, наприклад, у США та Японії. На думку дослідників, домінуюча частина наукоємних галузей економіки України на той момент знаходилась між третім та четвертим технологічними укладами, а технології п'ятого укладу в країні майже не використовувалися. Головною причиною такого стану вони вважали різке зниження інноваційної активності в період трансформаційних перетворень. Протягом двадцяти років науковий сектор економіки країни було фактично виключено з кола стратегічних державних пріоритетів. У результаті «інноваційного регресу» на початку XXI століття Україна опинилася на периферії світового ринку високих технологій [1, с. 36].

Однак, незважаючи на песимістичні прогнози ряду вчених та доволі скромні темпи зростання вітчизняної економіки за минулі роки, наразі відбувається справжня інформаційна революція органів державної влади, яка, можливо, не омине стороною і діяльність правоохоронних органів у цілому та органів прокуратури зокрема. Початок таким ініціативам було покладено керівництвом України, яке останніми роками дедалі більше уваги присвячує впровадженню інформаційних технологій, не лише послідовно пропагуючи використання їх всюди, де це доцільно (і навіть не дуже доцільно) але й проголошуючи створення «держави в смартфоні» [2]. Зокрема, вже з перших днів 2020 року стартувала програма «е-Малятко», що дозволяє оформити всі необхідні документи на дитину через смартфон (zareєструвати дитину та оформити соціальну допомогу). Також було оголошено про активізацію «Кабінету Забудовника», що дає змогу не лише отримати дозвіл на будівництво, а й проконтролювати його перебіг. А від 6 лютого 2020 року українські водії отримали можливість користуватися цифровими посвідченням водія та свідоцтвом про реєстрацію транспортного засобу [3]. Однак чи знайдуть такі тенденції своє відображення у процесі довготривалого реформування органів прокуратури?

Проблематика налагодження сучасного інформаційного забезпечення діяльності органів прокуратури далеко не нова. Чимало дослідників у сфері інформаційного, адміністративного права, державного управління, політології, вже присвячували їй увагу у своїх працях. Серед таких можна згадати В. В. Лушера [4], С. Г. Гайдая [5], І. В. Піляя [6], С. В. Мазурика [7], Одним з найбільш послідовних дослідників інформатизації прокурорської діяльності та правового регулювання цього процесу може вважатися В. С. Цимбалюк, який працює над цією проблематикою близько 20 років [8, с. 19-20]. Зазначеній проблематиці присвячував увагу і автор, серед іншого констатує недостатній рівень поінформованості суспільства та наполягаючи на потребі збільшення інформаційної присутності органів прокуратури на телебаченні та необхідності популяризації як сайту Офісу Генерального прокурора (раніше – сайту Генеральної прокуратури) так і сайтів регіональних прокуратур [9, с. 104-106].

Наразі ж потребує уваги наукової спільноти перспектива впровадження електронних програм, здатних інтенсифікувати зв'язок органів прокуратури з населенням, на кшталт додатку «Дія». В першу чергу, на думку автора, доречно було б розглянути можливість впровадження такої системи для відправки запитів на інформацію. Кількість таких запитів стабільно зростає. Якщо у 2018 році до Генеральної прокуратури України надійшло 2043 запити на інформацію, то у 2019 – вже 3817. При цьому із загальної кількості запитів у 2018 році на 1030 запити було надано інформацію та на 662 запити – надано роз'яснення. Натомість, у 2019 році мова йшла про 1784 запитів на які надано інформацію та 1676 запитів, на які надано роз'яснення [10, 11]. З огляду на тенденції до підвищення інформаційної активності громадян, можна прогнозувати подальше зростання кількості інформаційних запитів, що, на нашу думку, обґрунтовує доцільність дослідження перспектив розробки та впровадження відповідних мобільних додатків, або ж реалізації їх функціоналу в межах тих додатків, які вже впроваджуються.

Література:

1. Дубик В.Я. Активізація участі України в новому технологічному укладі як шлях інноваційного прориву і нарощення прибутковості. *Інноваційна економіка*: Науково-виробничий журнал, 2014. № 2 (51). С. 31-39.
2. Держава в смартфоні вже працює. Володимир Гройсман (Опубліковано 16 червня 2019 року). Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-v-smartfoni-vzhe-pracyuye-volodimir-grojsman>
3. Дія. Онлайн-сервіс державних послуг. [Електронний ресурс]. URL: <https://plan2.diia.gov.ua>
4. Лушер В. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу інформації в органах прокуратури України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. *Міжрегіон. акад. упр. персоналом*. Київ, 2014. 20 с.
5. Гайдай С. Г. Прокурор як суб'єкт інформаційного права: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. *Міжрегіон. акад. упр. персоналом*. Київ, 2019. 222 с.

6. Піляй І. В. Принцип транспарентності в діяльності органів прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. *Міжрегіон. акад. упр. персоналом*. Київ, 2018. 212 с.

7. Мазурик С. В. Інформаційно-правове забезпечення діяльності органів прокуратури : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2017. 20 с.

8. Цимбалюк В. С. Правова інформатика в діяльності прокуратури України. *«Правова інформатика»*, № 2(14). 2007. С. 18-27

9. Амелін О. Ю. Доступність публічної інформації, як проблема сучасного інформаційно-правового забезпечення діяльності прокуратури України. *Європейські перспективи*, 2019. № 4. С. 102-107.

10. Звіт Генеральної прокуратури України щодо розгляду запитів на інформацію за 2018 рік. [Електронний ресурс]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/access_to_public_information?_m=publications&_t=rec&id=243612

11. Звіт Генеральної прокуратури України щодо розгляду запитів на інформацію за 2019 рік. [Електронний ресурс]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/access_to_public_information?_m=publications&_t=rec&id=266698

УДК 346

Юридичні науки

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ТА ПЕЧАТКИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Грешта Є.В.,

*рдобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю «Правове регулювання економіки»
Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

м. Київ, Україна

Проблеми запровадження в Україні електронного документа та електронного документообігу стають все актуальнішими. Вони набувають значної політичної та економічної ваги у зв'язку з розширенням використання

інформаційно-комунікаційних технологій у суспільних відносинах, розбудовою систем електронних платежів, електронної торгівлі, управління тощо.

З юридичної точки зору поняття електронного документообігу відрізняється від поняття електронного обміну даними. В основі першого лежить легітимність (процесуальна допустимість і доказательствена сила) електронних документів. Тому поряд з удосконаленням інформаційних технологій важливу роль у процесі створення інфраструктури електронного документообігу повинна зіграти його законодавча підтримка, суть якої полягає в наданні даними, створюваним і переданим електронним способом, юридичного статусу документа.

Згідно з Законом України «Про електронні довірчі послуги» електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис.

Удосконалений електронний підпис – електронний підпис, створений за результатом криптографічного перетворення електронних даних, з якими пов'язаний цей електронний підпис, з використанням засобу удосконаленого електронного підпису та особистого ключа, однозначно пов'язаного з підписувачем, і який дає змогу здійснити електронну ідентифікацію підписувача та виявити порушення цілісності електронних даних, з якими пов'язаний цей електронний підпис.

Кваліфікований електронний підпис – це удосконалений електронний підпис, який створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа [2].

Використання інших видів електронних підписів в електронному документообігу здійснюється суб'єктами електронного документообігу на договірних засадах.

Найперші нормативні акти, що регламентували використання в Україні електронного цифрового підпису, а саме Закони України «Про електронний цифровий підпис» та «Про електронні документи та електронний документообіг», були прийняті ще у 2003 році. Разом з прийняттям у 2015 році Закону України «Про електронну комерцію» було суттєво спрощено укладання правочинів у електронній формі в галузі електронної комерції, розширено можливості прийняття (акцепту) комерційних пропозицій щодо укладання електронного правочину. Національне

законодавство у сфері електронного документообігу трансформувалось з плином часу, зазнаючи вплив відповідного міжнародного законодавства. Закон «Про електронний цифровий підпис» втратив чинність 7 листопада 2018 року, а набрав чинності Закон «Про електронні довірчі послуги». Законом запроваджуються такі механізми, як електронна ідентифікація, електронна печатка, електронна позначка часу, реєстрована електронна доставка, інтероперабельність тощо. Таким чином, було встановлено, що вітчизняне нормативне регулювання не поступається європейському в прогресивності. Але разом з тим, існують деякі суттєві неточності в законодавстві, які необхідно виправити. Наприклад, Закон «Про електронну комерцію» досі містить багато посилань на вже недійсний Закон «Про електронний цифровий підпис». Тому слід внести зміни до Закону України «Про електронну комерцію» та замінити посилання на Закон «Про електронний цифровий підпис» посиланнями на Закон «Про електронні довірчі послуги».

Отримати електронний підпис можна або звернувшись до кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг, яких наразі 21, або в банк (Bank ID), або до оператора мобільного зв'язку (Mobile ID), або ж записавши його на чіп ID-картки. Інформацію про кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг можна отримати з Електронного реєстру суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом на сайті Центрального засвідчувального органу. Центральним засвідчувальним органом з 1 січня 2020 року є Міністерство цифрової трансформації України. Технічне та технологічне забезпечення виконання функцій центрального засвідчувального органу здійснюється адміністратором інформаційно-телекомунікаційної системи центрального засвідчувального органу – державним підприємством, яке належить до сфери управління Міністерства цифрової трансформації (державним підприємством «ДІЯ»).

Відповідно до частини 1 статті 12 Закону України «Про електронну комерцію» моментом підписання електронної правової угоди є використання:

- 1) електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно
- 2) електронного підпису одноразовим ідентифікатором, визначеними цим

Законом;

3) аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) при письмовій згоді сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів [4].

Не кожна електронна правова угода вимагає створення окремого електронного договору у вигляді окремого електронного документа. Електронний договір можна укласти в спрощеній формі, а можна класично – у вигляді окремого документа. Договір в спрощеній формі шляхом обміну, наприклад, електронними листами та іншими засобами електронної комунікації, або договір, який укладається шляхом приєднання до нього можна підписати з використанням:

1) Електронного підпису

Наприклад, реєстрація на сайті компанії дає можливість ідентифікувати клієнта, а натискання на віртуальну кнопку «згоден», «підтверджую», по суті є електронним підписом.

2) Електронного підпису одноразовим ідентифікатором

Електронним підписом одноразовим ідентифікатором є дані в електронній формі у вигляді алфавітно-цифрової послідовності, що додаються до інших електронних даних особою, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір, і надсилаються іншій стороні цього договору. Це комбінація цифр і букв, або тільки цифр, або тільки літер, яку ви отримуєте за допомогою електронної пошти у вигляді пароля, іноді в парі «логін-пароль», або СМС-коду, надісланого на телефон, або іншим способом. При оформленні замовлення, зробленого під логіном і паролем, формується електронний документ, в якому за допомогою інформаційної системи (веб-сайту інтернет-магазину) вказується особа, яка створила замовлення.

3) Аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису). При цьому використання факсимільного підпису можливо за письмовою згодою сторін, і наявності у сторін зразків відповідних

аналогів власноручних підписів. Важливо пам'ятати, що проблема таких підписів полягає в тому, що не завжди можливо ідентифікувати особу підписувача, і забезпечити цілісність документа.

У підприємницькій діяльності надійніше при укладенні договорів використовувати електронний цифровий підпис. Електронний цифровий підпис або, як його ще називають, кваліфікований електронний підпис, характеризується вищим ступенем довіри та зручності у використанні і з точки зору взаємодії з контрагентами, і в разі подання звітності до державних органів, і в разі судового розгляду, оскільки ст. 42 Господарського процесуального кодексу України передбачає, що документи (в тому числі докази) можуть подаватися до суду в електронній або паперовій формі. При цьому в першому випадку такі документи скріплюються електронним цифровим підписом, у другому — власноручним підписом учасника справи (його представника). Відповідно до ч. 2 ст. 96 Господарського процесуального кодексу України, електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис» [1]. Варто зазначити, що тут законодавець також посилається на вже недійсний Закон України «Про електронний цифровий підпис». Тому необхідно ч. 2 ст. 96 Господарського процесуального кодексу викласти в наступній редакції: «Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій кваліфікованим електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу».

Електронний підпис використовується не лише в підприємницькій діяльності. Органи виконавчої, законодавчої та судової влади широко використовують в своїй діяльності електронний підпис. Формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства та електронних довірчих послуг здійснює

Міністерство цифрової трансформації України. Основною метою Міністерства є перенесення усіх публічних послуг в режим он-лайн до 2024 року. Для цього вже створений застосунок «Дія». Для того, щоб отримати послугу через цей сервіс, потрібен електронний цифровий підпис.

Особливістю даного сегменту ринку є постійний розвиток нових технологій та механізмів бізнес-процесів, що потребує технологічно нейтрального підходу до правового регулювання та, при необхідності, швидкого коригування законодавства. Комітетом з питань цифрової трансформації розроблено та зареєстровано у Верховній Раді такі законопроекти: проект Закону «Про електронні комунікації», «Про хмарні послуги», «Про публічні електронні реєстри», що свідчить про те, що законодавство в сфері електронного документообігу буде і надалі змінюватися і розвиватися.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України № 1798-XII від 06.11.1991 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/page8>;

2. Закон України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>;

3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>;

4. Закон України «Про електронну комерцію» № 675-VIII від 03.09.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Губський В.М.,

студент

Національної академії Служби безпеки України,

м. Київ, Україна

Проблеми нашої держави все більше і більше виходить за рамки кабінетів високих політиків та стають турботою простих українців. Слід визнати, що на сьогодні існує велика проблема недовіри українського суспільства до влади, суду та в цілому правової системи України, а громадські організації та їх представники мають великий авторитет, до їх думок населення прислухається.

В сучасному демократичному суспільстві є нормою зростаюча соціально – політична активність громадян та їх безпосередня участь в житті держави.

З проголошенням України суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України) основним завданням, яке потребувало розв'язання, стало формування національної системи законодавства, спрямованої, передусім на забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Одним із основних прав та свобод людини і громадянина, які потребували законодавчого унормування та визначення механізму їх реалізації, стало право громадян на свободу об'єднання як невід'ємне право людини, закріплене Загальною декларацією прав людини і гарантоване Конституцією України. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про громадські об'єднання», яким було урегульовано правові та організаційні основи реалізації конституційного права на свободу об'єднання у громадські організації.

З прийняттям Закону чітко визначилися два напрями вдосконалення законодавства. Перший – розроблення законів, необхідність прийняття яких безпосередньо впливає зі змісту Конституції України. Йдеться про принципово нові для правової системи України законодавчі акти, спрямовані на врегулювання

прав людини та громадянина, забезпечення основ функціонування держави й суспільства, діяльності політичних партій тощо. Другий напрям – своєчасне внесення змін до чинних законів з метою їх узгодження з конституційними положеннями та нормами [1, с. 15]. Крім того, С. Станік виділила третій пріоритетний напрям розвитку законодавства – адаптація чинного законодавства до норм європейського, міжнародного права [2, с. 3].

Отже, спочатку виникла потреба в узгодженні з приписами Конституції України Закону України «Про громадські об'єднання», а згодом – необхідність у розробленні нового базового законодавчого акта, метою якого стало б удосконалення законодавства України про об'єднання громадян шляхом приведення його у відповідність до міжнародних договорів України, а також визначення належних правових та організаційних основ реалізації права особи на свободу об'єднання, створення сприятливих умов для утворення і діяльності громадських організацій та розвитку громадянського суспільства в цілому.

Незважаючи на те, що різні аспекти правової регламентації статусу громадських організацій стали предметом наукових досліджень багатьох учених в галузі теорії держави і права, адміністративного, конституційного, цивільного права (В. Авер'янов, М. Баглай, О. Ващук, Є. Додіна, Л. Коваль, В. Кравченко, М. Менджул, В. Опришко, М. Орзіх, В. Погорілко, Ю. Тодика, О. Фрицький, В. Чіркін, М. Чудаков, Ю. Шемшученко, Ц. Ямпольська, О. Юлдашев та інші), зміни у національному законодавчому регулюванні організації та діяльності громадських організацій спричинили необхідність у проведенні комплексного дослідження стану нормативно-правового регулювання їх організації та діяльності.

З огляду на зазначене, мета цієї публікації – проаналізувати та з'ясувати стан сучасного нормативно-правового регулювання адміністративно-правових відносин за участю громадських організацій.

Якщо звернутися до історичних витоків становлення законодавчої бази громадських об'єднань у деяких країнах Європейського Союзу, спостерігаємо наступне. Статус громадських об'єднань змінювався разом із суспільством і статусом особистості: від необмеженого права на об'єднання в Стародавній

Греції до регулювання окремих прав і обов'язків об'єднань осіб у Стародавньому Римі, через професійні середньовічні корпорації з твердою регламентацією праці і побуту їх членів, заборони на створення політичних організацій – до дозволу на створення профспілок і політичних партій ХІХ ст., закріплення права на свободу об'єднання в національному законодавстві, а в середині ХХ ст. – і в міжнародних нормах [3, с. 10-11].

Як правило, порядок створення та діяльності громадських організацій визначається окремими законами. Проте передумовою для становлення законодавства зарубіжних країн у сфері регулювання правового статусу громадських організацій є конституційні норми, які визначають право на об'єднання у різного роду неполітичні організації. Закріплене конституціями зарубіжних країн право на свободу об'єднання є юридичною основою створення та діяльності громадських організацій. У свою чергу громадські організації – це одна із форм реалізації конституційного права на свободу об'єднання.

У період з кінця ХІХ ст. до середини ХХ ст. у Західній Європі законодавче регулювання діяльності об'єднань громадян було закріплено на конституційному рівні. У різні роки були прийняті конституції країн- членів Європейського Союзу: в Австрії – 21 грудня 1867 р; Фінляндії – 17 липня 1919 р.; в Італії – 22 грудня 1947 р.; в Данії – в 1953 р.; у Греції – 9 червня 1975 р.; в Іспанії – 29 грудня 1978 р. тощо [3, с. 48].

Необхідно визнати співіснування двох основних (але діаметрально протилежних) тенденцій розвитку правового регулювання статусу громадських організацій. Перша з них полягає у тому, що право закріплює суспільні відносини, які вже давно з'явилися та потребують такого унормування (наприклад, Франція). Друга тенденція, яка є характерною для переважної більшості зарубіжних країн, передбачає запровадження законодавчими актами основних вимог до порядку створення й організації громадських організацій, що передують їх утворенню та функціонуванню.

Законотворчий процес у зарубіжних європейських країнах відбувається з урахуванням необхідності забезпечення виконання ст. 11 Конвенції про захист

прав людини і основоположних свобод, прийнятої у 1950 р.: «Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів» [4, с. 270].

У липні 2002 р. учасниками організованої Радою Європи у Страсбурзі багатосторонньої зустрічі було прийнято «Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі», у яких вперше систематизовано основні європейські стандарти у цій галузі. Серед основних принципів, які визначають правовий статус громадських організацій у країнах Європи, можна відзначити наступні: 1) неурядові організації включають об'єднання або організації, створені як окремими особами (фізичними або юридичними), так і групами таких осіб; 2) неурядові організації можуть бути як неформальними об'єднаннями або організаціями, так і об'єднаннями або організаціями, що мають правосуб'єктність; 3) неурядові організації можуть бути національними й міжнародними і за складом, і за сферою діяльності; 4) неурядові організації не підлягають управлінню з боку органів державної влади; 5) неурядові організації, які мають правосуб'єктність, повинні мати такі ж права, що зазвичай належать іншим юридичним особам, і на них повинні поширюватися такі ж самі обов'язки та санкції у сфері адміністративного, цивільного та кримінального права, що зазвичай застосовуються до таких юридичних осіб; 6) законодавчі та податкові норми, що застосовуються до неурядових організацій, повинні заохочувати їх утворення і тривалу діяльність; 7) дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, що впливають на неурядові організації, повинні надаватися до адміністративного оскарження та вільного оскарження з боку неурядових організацій у незалежному й неупередженому суді з належною юрисдикцією [5, с. 25].

Як показує аналіз стану нормативно-правового забезпечення діяльності громадських організацій в Україні, окремі принципи, які лежать в основі організації та діяльності європейських неурядових організацій, знайшли відображення у національному законодавстві.

Проте для характеристики стану нормативно-правового регулювання адміністративно-правових відносин за участю громадських організацій передусім необхідно виокремити рівні нормативного регулювання організації та діяльності цих інститутів громадянського суспільства. Виходячи з критерію «юридичної сили» нормативно-правових актів можна виділити три базових рівні нормативно-правового забезпечення діяльності громадських організацій в Україні: 1) конституційний; 2) законодавчий; 3) підзаконний.

Конституційні засади правового регулювання діяльності громадських організацій в Україні містяться у конституційних приписах, зокрема: ст. 36, яка закріплює право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації; ст. 37, яка встановлює заборону утворення і діяльності громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на протизаконну діяльність, а також гарантує заборону діяльності громадських організацій лише в судовому порядку; п. 11 ч. 1 ст. 92, згідно з яким виключно законами України визначаються засади утворення і діяльності об'єднань громадян, у тому числі громадських організацій.

Отже, Конституція України передбачає, що об'єднання громадян можуть існувати у двох видах: політична партія та громадська організація. Такий же підхід покладено і в основу правового регулювання відповідних суспільних відносин, передбачений Законом України «Про громадські об'єднання».

Зауважу, що необхідність прийняття нового законодавчого акта у сфері регулювання організації та діяльності громадських організацій зумовлена рекомендацією Парламентської Асамблеї Ради Європи, що викладена у підпункті 7.5.1 Резолюції ПАРЕ 1755 (2010) «Функціонування демократичних інституцій в Україні», відповідно до якого ПАРЕ зверталась із проханням прискорити ухвалення нового закону про громадські організації в Україні для усунення недоліків існуючого законодавства про недержавні організації [6, с. 19].

Як зазначалося вище, у 2002 р. на багатосторонній зустрічі Ради Європи у Страсбурзі прийнято «Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі», де вперше систематизовано європейські стан-

дарті у цій галузі. Один із основних принципів, які визначають правовий статус громадських організацій в країнах Європейського Союзу, полягає в наступному: неурядові організації включають об'єднання або організації, створені як окремими особами (фізичними або юридичними), так і групами таких осіб [7, с. 20-29].

Наведений вище принцип згодом знайшов відображення в Законі України «Про громадські об'єднання», яким передбачено, що громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. При цьому громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи (ст. 1) [8, с.1].

Отже, на сьогоднішній день громадська організація виступає різновидом громадського об'єднання, засновниками та учасниками якого є виключно фізичні особи.

Відображений у чинному Законі підхід до поділу громадських об'єднань за організаційно-правовою формою на громадські організації та громадські спілки по суті «знімає» цілу низку зауважень, висловлених фахівцями Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України у висновках на зазначені вище законопроекти.

Так, на думку експертів, поняття «юридичні особи» застосовується у цивільному та господарському праві з метою забезпечення певних потреб господарювання та майнових відносин, а необхідність наділення їх правосуб'єктністю у відносинах щодо права громадян на свободу об'єднання у громадські організації не є достатньо зрозумілою.

Крім того, у Конституції України (ст.ст. 36 і 37) поняття «право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації»

використовується у значно вужчому значенні, ніж у вказаних проектах. Натомість загальне правило законодавчої техніки передбачає, що юридичні терміни не повинні використовуватись у законі в іншому значенні, ніж вони використовуються в Конституції України.

Отже, під сумнів була поставлена правильність поєднання в межах одного правового інституту (громадських організацій, право на свободу об'єднання в які за Конституцією України мають виключно громадяни України) різнорідних за своєю правовою природою суб'єктів: громадян та/або юридичних осіб [9].

Необхідно звернути увагу, що новим Законом передбачено ряд нововведень у сфері діяльності громадських організацій, зокрема: 1) знижено вік для засновників молодіжної громадської організації – з 15 років (порівняно із Законом 1992 р.) до 14 років; 2) за громадськими організаціями зі статусом юридичної особи закріплено право на здійснення підприємницької діяльності безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадської організації, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадської організації та сприяє її досягненню;

3) деталізовано порядок утворення громадської організації, встановлено вимоги до протоколу установчих зборів; 4) деталізовано процедуру реєстрації громадських організацій та відмови у такій, в тому числі встановлено на нормативному рівні строк розгляду документів для реєстрації (7 днів), передбачено необхідність інформування уповноваженим органом з питань реєстрації засновників про заснування чи відмову у такій рекомендованим листом із повідомленням про вручення, із наданням мотивованого рішення, посилаючись на відповідний закон, а також інші законодавчі новели.

Щодо підзаконного рівня правового забезпечення організації та діяльності громадських організацій, то його становлять наступні акти: постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження зразків свідоцтв про реєстрацію громадського об'єднання як громадської організації чи громадської спілки та

про акредитацію відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації» від 26 грудня 2012 р. № 1193; постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру громадських об'єднань та обміну відомостями між зазначеним Реєстром і Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 19 грудня 2012 р. № 1212; постанова Кабінету Міністрів України «Про реєстрацію символіки громадського об'єднання» від 19 грудня 2012 р. № 1209; наказ Міністерства юстиції України «Про порядок підготовки та оформлення рішень щодо громадських об'єднань» від 14 грудня 2012 р. № 1845/5; наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Центральний державний архів громадських об'єднань України» від 21 травня 2012 р. № 755/5 та інші.

Водночас зміна законодавчого регулювання статусу громадських організацій в Україні призвела до збільшення їх кількості. Найбільша кількість новостворених громадських організацій – у Львівській, Запорізькій, Одеській, Харківській областях, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі [10].

Проте, незважаючи на удосконалення законодавчого поля, в рамках якого функціонують громадські організації в Україні, необхідно звернути увагу, що воно досі не позбавлено недоліків правового регулювання, які, враховуючи обмежені обсяги статті, в подальшому стануть предметом дослідження наступних публікацій автора.

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що незважаючи на законотворчі прагнення спрямувати розвиток інституту громадських організацій у русло загальноєвропейських тенденцій реформування національного законодавства, яке визначає засади організації та діяльності громадських організацій, повинно відбуватися відповідно до визначених Основним Законом України меж правового регулювання, з урахуванням принципу верховенства права, за яким Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони приймаються на її основі та повинні відповідати їй.

Література:

1. Литвин В. М. Тільки невинуваті оптимісти можуть стверджувати, що ми вже переступили поріг загального благоденства і демократії [Текст] / Литвин В. М. // Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу. – К.: Парламентське вид-во, 2005.
2. Станік С. Р. Оптимізація нормотворчої діяльності як правового засобу утвердження прав і свобод людини [Текст] / Станік С. Р. // Право України. – 1999. – № 5.
3. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз громадських організацій України. – К., 2002.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13.
5. Громадянське суспільство як основа демократичного розвитку України: Аналітична доповідь / Колектив авторів; за заг. ред. Н. В. Грицяк. – К.: НІСД, 2009. – 25 с. (на правах рукопису). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/Table/Kaln22092009/anal_dop.htm
6. Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 04.10.2010 р. № 1755(2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994>.
7. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі // Юридичний вісник України. – 2002. – № 50.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI // Відомості Верховної Ради України. – 04.01.2013. – 2013 р. – № 1.
9. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про громадські організації» (реєстр.№ 7262 від 18.10.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/web-

proc4_1?id= &pf3511=38784; Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про громадські організації» (реєстр. № 7262-1 від 01.11.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id= &pf3511=38911

10. В Україні зареєстровано майже півтисячі громадських організацій. Прес-служба Державної реєстраційної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=24629856-9&cat_id=244277212

УДК 340(091):340[477]”10/17”

Юридичні науки

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА
НА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ДУМКИ І ПРАВОВІДНОСИН
В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ХІ-ХVІІІ СТ.

*Демченко К. А.,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
Коледжу МНУ ім. В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

У історії правової думки України не згасає інтерес до з'ясування ролі та значення впливу римського приватного права для розвитку правової думки та правових відносин в українських землях. Сьогодні відбувається трансформація українського права, зумовлена відтворенням традицій романо-германської правової сім'ї, яка сформована на рецепції римського приватного права, що розпочалася у ХІ-ХІІ ст. і охопила практично всю Європу. Вона має назву прямої рецепції римського права. Крім того, є ще й опосередкована (похідна) рецепція, яка відбувається шляхом запозичення римських правових ідей та правових рішень не безпосередньо з першоджерел, а через ті системи права, де рецепція відбулась раніше [1, с.137-138].

В Україні процес рецепції відбувався не так активно і тому не набув такого поширення, як у державах Західної Європи, зокрема Італії, Франції,

Німеччини. Так, дослідники історії джерел українського права зазначають про «прив'язаність слов'янського елемента до свого звичаєвого права і консерватизм українських племен, які стали причиною того, що рецепція візантійського права була незначною». До того ж, це була переважно, не пряма, а похідна рецепція [1, с.140; 2, с.25-27].

Починаючи з 988 р. у церковних судах Київської Русі застосовують візантійське право, зокрема зводи законів світської і духовної влади «Номоканони», що були відомі в Україні під назвою «Кормчих книг», тобто повністю тут були реципованими [3, с.68-69]. Трохи згодом «Номоканон» ліг в основу прийнятих у XI ст. церковних статутів та статутів князів Володимира, Ярослава, Всеволода та Судного закону (т.зв. «Закону судним людям») - одного із основних актів, яким керувалися при вирішенні цивільних справ [2, с.26-27]. У цей період використовували й «Еклогу», що містила здебільшого норми приватного права та «Прохірон» - збірник норм цивільного та спадкового права [4, с.89].

У основному і першому писаному джерелі права Київської Русі «Руській Правді» є чимало положень, які мають безсумнівну подібність до положень римського приватного права у його візантійській інтерпретації, а це засвідчує факт запозичення певної кількості норм та інститутів візантійського законодавства. Зокрема, в основу «Руської Правди» було покладено статті «Закону судним людям», «Еклоги» та ін. [2, с.26-27]. Також Статут Ярослава містить запозичення норм візантійського сімейного права [5, с.47-49].

Порівнюючи речове та зобов'язальне право за «Руської Правдою» з римським (візантійським) правом, варто звернути увагу на подібність деяких рішень, а саме - наявність норм, що регулюють як громадську (публічну), так і приватну власність. Причому головним об'єктом і в тому, й іншому випадку є земля. Разом з тим, в «Руській Правді» відносини власності урегульовано не так детально і захищаються вони, здебільшого, за допомогою штрафів[6, с.94-95]. Цікавим є порівняння концепції регулювання спадкування, де помітним є вплив ідей «права Юстиніана» стосовно видів спадкування за законом [7, с.2].

Отже, візантійське право, яке саме було результатом переробки римського приватного права, мало певний вплив на давньоруське право. Тобто в процесі кодифікації тут відбувається як пряма, так і похідна рецепція римського права.

Більш широким був вплив римського приватного права у законодавстві Великого Князівства Литовського, насамперед стосовно Литовських статутів. Так Статут 1566 р. структурою та багатьма положеннями подібний до «Дигестів» та «Кодексу Юстиніана» (щодо питань про вільне розпорядження маєтностями, сервітутними правами, нормами про купівлю-продаж, позику, заставу та ін). У цьому випадку вже маємо справу з достатньо вираженою рецепцією римського права у формі сприйняття норм і правил останнього, адекватних до місцевих умов [7, с.23; 8, с.19].

Більш широко вплив римського права позначився на Статуті 1588 р., яким було детально врегульовано приватну власність на землю і значна увага приділена договірному праву, цивільно-правовим деліктам [8, с.20-21; 9, с.27-30]. Статут встановлював, як загальне правило, дотримання письмової форми угод. Крім того, в деяких випадках, передбачалася реєстрація угоди в суді, укладення її у присутності свідків та ін. Досить детально було врегульовано окремі види договорів [7, с.24-25; 8, с.22].

Отже, укладачі Литовських статутів, ефективно рецептуючи римське право, передбачили у них такий вид речового права як сервітути. Як відомо, джерелами Литовських статутів були «Руська Правда», поточне литовське законодавство і судова практика, положення римського, німецького, польського, а також звичаєвого права Литви, Польщі й України. І якщо німецьке та польське право того часу формувалося під значним впливом римського права, то можна стверджувати й про рецепцію римського приватного права у правовій системі України XIV–XVI ст. Ця рецепція мала особливості, оскільки здійснювалася через посередництво давньоруського права, а воно, як уже згадувалося, зазнало певного впливу візантійського (опосередковано – римського) права, та через німецьке й польське право, що зазнали впливу римського значно раніше [7, с.254-255].

Формування Української Козацько-Гетьманської держави (Війська Запорізького) стимулювало й розвиток її правової системи. Суспільне і господарське життя цієї держави регулювалося нормами звичаєвого права, Литовськими статутами, діяли окремі збірники магдебурзького права, нормативні акти гетьманського уряду (універсали, ордери, інструкції, декрети, грамоти, листи). І ще після приєднання України до Росії (1654) на територію України довгий час дія російського права не поширювалась. Тут і далі залишалися чинними так звані «попередні права» [3, с.97-98].

Упродовж XVIII ст. було здійснено кілька спроб кодифікації права Козацько-Гетьманської держава. Однією з найвідоміших кодифікацій українського права першої половини XVIII ст. були «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) [10]. Під час складання «Прав...» кодифікаційною комісією було використано Литовський статут, римські та німецькі джерела, польське законодавство, українське звичаєве право і судову практику. Але кодекс не був затверджений, оскільки не відповідав політиці царського уряду, бо передбачав право на політичне самовизначення, мав деяку відмінність від тогочасного російського законодавства, досконалу юридичну техніку. Хоча фактично застосовувався у судах Гетьманщини під час розгляду і вирішення цивільних та кримінальних справ, аж до поширення російської системи законодавства [10; 11, с.29-37].

Вплив римського приватного права на зміст «Прав» виявився у розділах про володіння, право власності й сервітути, в правовому режимі рухомих та нерухомих речей, первісних і похідних способах набуття власності, захисті права власності шляхом віндикаційного позову, в положеннях зобов'язального права тощо [10-13]. Інститути зобов'язального права також сформувалися під впливом римського права. Свідченням цього є чіткість формулювання вимог, які ставилися до виконання боржником зобов'язань, умов дотримання яких забезпечувало набрання договором юридичного значення [13, с.35-37]. Елементи рецепції римського права спостерігаємо у спадковому праві, дещо менше у сімейному праві. Разом з тим небезпідставним є той факт, що цивільне

право Гетьманщини «є свідчення наявності національного досвіду цивільного права України» [11, с.99].

Ще більшою мірою простежується вплив ідей та рішень римського приватного права на «Зібрання малоросійських прав» (1807) [11, с.101-104]. Загалом у XVII- XVIII ст. простежується значний вплив правових ідей римського права на формування українського законодавства цього періоду.

Як висновок, зазначимо: оцінюючи загальну тенденцію розвитку цивільного права України досліджуваного періоду, можна відзначити досить значний вплив римського приватного права і визначити як часткову і похідну рецепцію у формі запозичення законодавчих рішень інших країн.

Проаналізувавши норми Руської Правди, Литовських статутів, «Прав, за якими судиться малоросійський народ» з точки зору форм рецепції римського приватного права можна підсумувати, що в українських землях у XI-XVIII ст. відбулося:

- сприйняття та використання головних засад, ідей та категорій, накопичених системою Римського приватного права;
- використання норм позитивного приватного права як взірця під час створення вітчизняних нормативних актів;
- безпосереднє застосування норм та положень приватного права Римської держави у процесі розвитку українського права [14, с. 119-120].

Звернення до згаданих кодифікацій українського права як до безпосередніх нормативних джерел дає змогу простежити розвиток окремих правових інститутів та зробити висновок про те, що в різні періоди в українському праві відбувалася часткова похідна (іноді пряма), рецепція римського права, зокрема норм римського приватного права.

Література:

1. Габаковська Х. Характерні особливості впливу римського права на правові системи Західної Європи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Львів, 2016. С. 136-141.

2. Чубатий М. Огляд історії українського права: Історія джерел та державного права. Мюнхен-Київ: Ноосфера, 1994. 174 с.
3. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. Київ, 1998. 254 с.
4. Підопригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
5. Харитонов Є. О. Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти). Одеса, 1997. 282 с.
6. Бойко І. Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського держ. університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № 2. С. 92-96.
7. Загальна теорія держави і права /за ред. М.В. Цвіка. Харків: Право, 2002. 432 с.
8. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Рецепція римського права у Статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць* / ред. С.В. Ківалов. Одеса, 2009. С. 18-23.
9. Орач Є. М., Тищик Б. Й. Основи римського приватного права: навч. посібник. Львів, 2000. 238 с.
10. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 року / відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1997. 547 с.
11. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини: навч. посібник. Львів: Світ, 2000. 120 с.
12. Бойко І. Й. Договірне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. *Право України*. 1998. №5.
13. Бойко І. Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. Львів, 1998. 97 с.
14. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Римське право (Інституції). Харків: Одісей, 2003. 288 с.

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І ОГРАНИЧЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В
БУРКІНА ФАСО

Діма Серге Патрік

аспірант, кафедра міжнародного права

Науковий керівник: д.ю.н.

Волошин Юрій Олексійович

Національний Авіаційний Університет

м. Київ, Україна

Парламентаризм у Буркіна-Фасо бере свій початок з часу створення колонії Верхньої Вольти (1919 - 1932 рр.). Нею керувало з Парижа Міністерство морських справ, як і на всій іншій території Французької Західної Африки (АОФ). Колонія Верхньої Вольти була розподілена з 1932 по 1946 рік між узбережжям Слонової кістки, Французьким Суданом та Нігером¹.

Вона була відновлена та забезпечена представницькою структурою на підставі постанови (№) 46-2375 від 25 жовтня 1946 р. Про оприлюднення, створення територіальних зборів у Західній Африці. Відтак колонія Верхньої Воли була відновлена законом від 4 вересня 1947 року. Він був відновлений і забезпечений представницькою структурою на підставі постанови (№) 46-2375 від 25 жовтня 1946 р. «про оприлюднення, створення територіальних зборів у Французькій Західній Африці».

Колонія Верхньої Вольти була відтворена законом від 4 вересня 1947 р. Колонія Верхньої Вольти була представлена її делегатами, які формують два коледжі, включаючи радників, що склалися з громадян Франції та французьких підданих. Згодом законом від 31 березня 1948 р. була створена перша Генеральна рада. Нею головує послідовно з 1948 по 1952рр.: Жорж Консейга, Крістоф Калензага, П'єр Бернар, Гійом Уедраого і Бернард Тібо Уедраого²

З 1952 по 1958 рр. була створена друга Генеральна рада з двома законами,

¹ <https://fr.wikipedia.org/wiki/Haute-Volta> , consulté le 01 mars 2020

² <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 01 mars 2020

які є Законом (ні) 52-130 від 6 лютого 1952 р. «Про утворення місцевих зборів АОФ і Того, а також АЕФ, Камерун та Мадагаскар» та Закон № 57460 «Про утворення територіальних зборів».

Президентами були: Джозеф Уедраого, Матіас Сорго, Ялгадо Уедраого, нацист Боні та Лоран Бандаого. У чорній франкомовній Африці загалом парламентаризм був інструментом для африканської політичної підготовки та деколонізації французьких колоній у 1956 р. Зокрема, в Буркіна-Фасо, народ прийняв на референдумі конституцію IV Республіки від 02 червня 1991 року.

Перші законодавчі вибори були проведені 24 травня 1992 р., а 11 травня 1997 р. - другі, ще пізніше 05 травня 2002 р. - треті законодавчі вибори, на яких базується нинішній законодавчий орган, за участю всіх політичних партій. Історично парламентаризм у Верхній Волті бере свій початок у 1958 р. (Закон (№ 223-58 / АТ від 11 грудня 1958 р.), що шляхом обговорення територіальна асамблея перетворюється на установчу і законодавчу асамблею ³.

Попередньо необхідно знати, що парламентаризм у більшості франкомовних колоній Африки був засобом політичного навчання та інструментом, який застосовувався для деколонізації колоній у чорній франкомовній Африці. Як результат, Верхня Вольта, під першою республікою, провела два законодавчі вибори: перші з 1959 по 1965 рік і другі з 7 листопада 1965 року, які було припинено. Однак слід зазначити, що президентський режим не зміг розпустити національні збори на місці, яке було однопалатним⁴.

Протягом своєї історії парламентаризм у Буркіна-Фасо кілька разів переривався військовим путчем або народним повстанням, під яким перебувають: перша республіка (1960-1966), народне повстання, яке приведе до влади генерала Абубакара Сангуле Ламізана (1966 -1970); під другою республікою (1970-1974) військовий Путч з Сангуле Ламізана де (1974-1977); під третьою республікою військовий Путч (1980-1991); за четвертою

³ <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 02 mars 2020
Par délibération la (loi (no 223-58/AT du 11 décembre 1958), transforme l'assemblée territoriale en assemblée constituante et législative' en Haute Volta

⁴ <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 03 mars 2020

республікою (1992-2014); народне повстання 28 жовтня - 21 листопада 2014 року з Мішелем Кафандо, призначеним главою Перехідного періоду⁵.

Нам буде корисно відзначити, що за 3-ї республіки парламентаризм був призупинений у Буркіна-Фасо на дванадцять років, з 1980 по 1992. Сьогодні в рамках 4-ї республіки з 7-м парламентом парламентаризм відіграє дуже важливу роль у демократичній грі Буркіна-Фасо. Він є однопалатним, має 127 депутатів і очолює пан Аласане Бала Саканде з партії більшості, яка засідає в національних зборах, Народний рух за прогрес (МРП).

Для її належного функціонування парламент складається з Бюро та конференції Президентів. Крім того, Генеральні комітети та Парламентські групи є головними органами Національних зборів; вони відіграють головну роль у парламентській грі⁶.

ОГРАНИЧЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В БУРКІНА ФАСО

Яким би не був політичний чи парламентський режим, парламентаризм у чорних франкомовних країнах напередодні незалежності був його появою з однопартійними справами Верхньої Вольти.

Дійсно, при його першій республіці з 1959 по 1965 рік президентом Національних зборів був Бенньон Дамієн Конє, з однією політичною партією RDA (Африканська демократична акція). Таким чином, парламентська гра стане можливою при багатопартійності в другій республіці з 1970 по 1974 роки з такими політичними партіями, як Африканська демократична акція, RDA (37 депутатів), Африканська партія возз'єднання, PRA (12 депутатів), MLN, (6 депутатів) та Союзу Незалежних Кая, УНІ (2 депутати) президентом національних зборів був Джозеф Уедраого з RDA⁷.

Відповідно до визначення "Багатопартійність - це характеристика

⁵ <https://www.aa.com.tr/fr/politique/burkina-faso-7-coups-detat-en-54-ans-dind%C3%A9pendance-chronologie/119283>, Article: Burkina Faso: 7 coups d'Etat en 54 ans d'indépendance (chronologie) consulté le 03 mars 2020

⁶ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Assembl%C3%A9e_nationale_\(Burkina_Faso\)#VIIe_l%C3%A9gisla_ture_\(2015-2020\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Assembl%C3%A9e_nationale_(Burkina_Faso)#VIIe_l%C3%A9gisla_ture_(2015-2020)), Consulté le 03 mars 2020

⁷ [https://fr.wikipedia.org/wiki/Assembl%C3%A9e_nationale_\(Burkina_Faso\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Assembl%C3%A9e_nationale_(Burkina_Faso)), Consulté le 04 Mars 2020

політичного режиму, який допускає через свободу асоціацій існування більше двох партій у політичному та парламентському житті"⁸. У Буркіна-Фасо, серед основних обмежень парламентаризму, бич неграмотності населення сильно впливає на демократію. Дійсно, за даними ЮНІСЕФ: "Рівень грамотності молоді в Буркіна-Фасо (15-24 роки) становить 46,7% для чоловіків і 33,1%, для жінок" (2008-2012 рр.)⁹.

Це є головним обмеженням для демократії в Буркіна-Фасо та для парламентської гри, оскільки деякі політики, які часто займають інституційні посади, не можуть брати участь у демократичних дебатах (відсутність юридичної підготовки, неможливість читати французьку мову, нездатність пропонувати закони до національних зборів тощо). Це справедливо і для більшої частини населення, яка часто не знає чинних законів, запропонованих власними обранцями. Зважаючи на те, що багато громадян ігнорують важливість парламенту і не знають серед кандидатів, хто найкраще втілює їхні прагнення. Окрім неграмотності населення, одним із обмежень парламентаризму є горезвісний прогул парламентарів на планарних сесіях.

ПАРТІЙНИЙ АБСЕНТЕЙИЗМ І БУДЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ

У Буркіна-Фасо регламентом Національних зборів передбачено статтею 65-2: "Під час сесії депутати можуть вибачитися за те, що вони не змогли взяти участь у конкретній сесії. Вони можуть вимагати відпустки. Відпустка повинна бути предметом рукописної декларації, адресованої Президенту"¹⁰. Тут ми розуміємо, що присутність обраних чиновників на пленарних засіданнях є обов'язковою відповідно до внутрішніх регламентів, однак ті самі тексти дозволяють голосувати делегацією, що ускладнює санкціонування тих, хто відсутній.

Основне обмеження, яке залишається парламентаризмом в Африці в цілому, і в Буркіна-Фасо, зокрема, полягає в тому, що обрані політики

⁸ <http://www.toupie.org/Dictionnaire/Multipartisme.htm> , Consulté le 24 février 2020

⁹ https://www.unicef.org/french/infobycountry/burkinafaso_statistics.html , Consulté le 04 Mars 2020

¹⁰ RESOLUTION N°001-2016/AN PORTANT REGLEMENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, Article 65-2

недостатньо втягуються в дебати, що передують голосуванню. Це пояснюється відсутністю політичної мотивації чи навичок.

Коротше кажучи, основні обмеження парламентаризму в африканських країнах загалом численні, вони можуть бути пов'язані з демократичною системою, що існувала з років незалежності. Зокрема, в Буркіна-Фасо військовий путч і народні повстання значно більше пригнічували або призупиняли парламентаризм протягом історії. Але зрозуміло, що лише особистість і політична відданість африканських лідерів залишаються єдиним засобом розвитку парламентаризму.

Література:

1. <https://fr.wikipedia.org/wiki/Haute-Volta> , consulté le 01 mars 2020
2. <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 01 mars 2020
3. <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 02 mars 2020
4. Par délibération la (loi (no 223-58/AT du 11 décembre 1958), transforme l'assemblée territoriale en assemblée constituante et législative' en Haute Volta
5. <https://archives.assembleenationale.bf/20122014/spip.php?article341> , consulté le 03 mars 2020
6. <https://www.aa.com.tr/fr/politique/burkina-faso-7-coups-detat-en-54-ans-dind%C3%A9pendance-chronologie/119283> , Article : Burkina Faso : 7 coups d'Etat en 54 ans d'indépendance (chronologie) consulté le 03 mars 2020
7. <http://www.toupie.org/Dictionnaire/Multipartisme.htm> , Consulté le 24 février 2020
8. https://www.unicef.org/french/infobycountry/burkinafaso_statistics.html , Consulté le 04 Mars 2020
9. Résolution N°001-2016/An Portant Règlement De L'assemblée Nationale, Article 65-2

УНІТАРНІ ТА КОРПОРАТИВНІ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ РОЗМЕЖУВАННЯ

Доценко Олег Павлович
студент юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

На сьогоднішній день в Україні не існує єдиного підходу до розуміння корпоративних правовідносин ні в доктрині, ні в сфері правозастосування, що зумовлено, зокрема, недосконалістю чинного законодавства в частині регулювання корпоративних правовідносин. Останнє спричиняє виникнення численних проблем при кваліфікації юридичного спору як корпоративного з метою визначення юрисдикції того чи іншого суду щодо їх розгляду, при застосуванні окремих матеріально-правових норм під час вирішення корпоративних спорів тощо, що перешкоджає належному та оперативному вирішенню корпоративних конфліктів, ефективному захисту прав інвесторів.

Однак, як видається, корпоративні правовідносини виникають саме в межах тих суб'єктів господарювання, які характеризуються «корпоративним устроєм», через що і зумовлюється особливість корпоративних правовідносин, а не навпаки, певні суб'єкти господарювання є корпоративними та є суб'єктами корпоративних правовідносин через те, що щодо них виникають корпоративні права, що зумовлює виникнення корпоративних правовідносин. Тобто визначення ознак господарської корпоративної організації як основного поняття корпоративного права, дасть можливість з'ясувати специфіку похідних від нього понять: корпоративних правовідносин, корпоративних прав тощо. Однак, законодавчий поділ підприємств на корпоративні та унітарні, зокрема, критерії поділу, не є досконалим, справедливо критикується у наукових колах, що й зумовлює необхідність в більш глибокому його дослідженні.

Дослідженням поділу організаційно-правових форм юридичних осіб на корпоративні та унітарні займалися такі відомі науковці-правники, як А.В. Смітюх, О.М. Вінник, В.С. Щербина, О.П. Подцерковний, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.Р. Кібенко, І.М. Кучеренко та інші. Проте, позиція більшості із цих вчених зводилась до того, що поділ підприємств на корпоративні та унітарні, що закріплений в ч. 3 ст. 63 Господарського кодексу України (далі – ГК) [1] є недосконалим та не придатним для використання, а тому краще застосовувати для визначення кола юридичних осіб, в яких виникають корпоративні правовідносини, термін «корпорація», вкладаючи в нього той чи інший зміст [2, с. 84-85], або до пошуку раціонального пояснення вказаної законодавчої класифікації [3, с. 142]. Деякі вчені також вдавались до спроб віднайти інші критерії цього поділу, однак в більшості випадків насправді це зводилось до звичайного опису «поверхневих» відмінностей без пояснення якісної відмінності корпоративних та унітарних підприємств [4, с. 184; 5, с. 63-64].

В ч. 3 ст. 63 ГК вказується, що залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні [1]. При цьому згідно з ч. 5 ст. 63 ГК корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб [1].

В такій законодавчій класифікації підприємств можна виділити деякі вади. По-перше, застосування критерія «способу формування статутного капіталу» за умови, що не всі підприємства, які є предметом поділу, мають саме статутний капітал (наприклад, повні, командитні товариства, виробничі кооперативи тощо), видається некоректним. По-друге, як зауважує А.В. Смітюх, тут має місце невизначеність у предметі і критеріях класифікації: неясно, що саме класифікує

законодавець – конкретні підприємства чи їх організаційно-правові форми, і як саме реалізується названий законодавцем критерій «способу створення і формування статутного капіталу підприємства». Якщо предметом класифікації є конкретні підприємства, а критерієм – фактичне число учасників, то ПП, підприємство споживчої кооперації, АТ, ТОВ і ТДВ слід уважати унітарним або корпоративним залежно від фактичного числа учасників (далі – класифікація за критерієм *de facto*). Проте, якщо предметом класифікації є організаційно-правові форми, то виникає питання про критерії класифікації [5, с. 57]. При цьому вчений справедливо задається питанням, чому належність АТ, ТОВ і ТДВ до корпоративних підприємств не пов'язується з кількістю засновників, а ПП та підприємства споживчої кооперації залежно від кількості засновників трактуються як унітарні або корпоративні [5, с. 57]?

О. П. Подцерковний критерієм вказаної класифікації підприємств називає єдність або роздільність прав засновників (засновника) на майно підприємства [3, с. 142], О. Р. Кібенко вважає, що різниця між корпоративними і унітарними підприємствами полягає у наявності у корпоративного підприємства не одного, а двох або більше власників корпоративних прав [6, с.38]. При цьому остання доходить до висновку, що цей критерій втрачає свою актуальність у зв'язку із введенням можливості створення товариств однієї особи [6, с.38]. На думку О. З. Хотинської, головною різницею між унітарними і корпоративними підприємствами є неподільність статутного фонду унітарних і подільність статутного фонду корпоративних підприємств [4, с.184]. Смітюх А.В. доходить до висновку, що корпоративні господарські організації доцільно розуміти як системоутворюючу організаційно-правову форму господарювання, що охоплює усі господарські організації, *які можуть або повинні створюватися більше ніж однією особою і до складу яких не входять інші господарські організації* [5, с. 63-64]. Слід визнати, що корпоративні підприємства дійсно характеризуються можливістю створюватись більше ніж одним засновником, однак таке визначення є описовим та не пояснює у зв'язку з чим виникає така «можливість».

Вбачається, що жодна з викладених вище позицій не розкриває істотну відмінність між унітарним та корпоративним підприємством, а лише описує

фактично одну з поверхових відмінностей між цими підприємствами, не пояснюючи її витоків.

Більш вдало відображає цю відмінність положення ст. 65.1. Цивільного кодексу Російської Федерації (далі – ЦК РФ) [7]. В останній, зокрема, зазначено, що *«юридичні особи, засновники (учасники) яких мають право участі (членства) в них і формують їх вищий орган відповідно до пункту 1 статті 65.3 цього Кодексу, є корпоративними юридичними особами (корпораціями)»* [7]. А в цій же статті ЦК РФ вказується, що *«юридичні особи, засновники яких не стають їх учасниками і не набувають в них прав членства, є унітарними юридичними особами»* [7].

Дійсно, якщо провести аналіз відмінностей, наприклад, між державним унітарним підприємством та ТОВ, то не складно помітити ряд юридично важливих відмінностей у статусі їх засновників та механізмі управління цими господарськими організаціями, який використовується їх засновниками. Так, державне унітарне підприємство створюється засновником (державою в особі компетентного органу державної влади), який не входить до складу органів створеного унітарного підприємства, при цьому цей засновник здійснює управління таким підприємством (призначає керівника підприємства, членів наглядової ради, надає згоду на вчинення деяких правочинів тощо) наче «ззовні», за межами органів управління самого підприємства, перебуваючи організаційно відокремленим від підприємства суб'єктом. Органами управління унітарного підприємства є керівник та наглядова рада (у разі утворення) [1]. Натомість у ТОВ засновники стають його учасниками, які утворюють склад його вищого органу управління – загальних зборів учасників, які діють від його імені та в його інтересах і рішення якого вважаються рішенням самого ТОВ. Учасники самі безпосередньо не здійснюють управління ТОВ, управління справами останнього здійснюють лише його органи, до складу одного з яких вони входять за своїм правовим статусом. Тобто засновники ТОВ, які після створення останнього стають його учасниками, здійснюють «управління» так би мовити «з середини» через участь в органі управління ТОВ, а не безпосередньо. При цьому, кількість учасників, які складають вищий орган управління ТОВ, для

розуміння сутності механізму управління в ТОВ, значення немає, оскільки навіть якщо учасник один, він наділений такими ж повноваженнями і приймає рішення як орган ТОВ від імені останнього, відмінність полягатиме лише в процедурному аспекті прийняття рішення.

Висновки. Таким чином, істотним критерієм поділу підприємств на корпоративні та унітарні є можливість їх засновників стати учасником та брати участь в управлінні корпоративним підприємством шляхом участі у вищому органі управління підприємства. Саме це й зумовлює можливість створення корпоративного підприємства більше ніж одним засновником та поділ його статутного (складеного) капіталу чи пайового фонду на частки (паї), оскільки термін «учасник» дослівно означає «брати участь у чомусь», «входити до складу...», а слово «участь» в свою чергу походить від слова «частина» [8].

Література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436–IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21-2, ст. 144.
2. Спасибо-Фатєєва І. Вчення про корпоративні права і цивілістична доктрина. *Право України*. 2014. № 6. С. 84-92.
3. Господарське право : підруч. / О. П. Подцерковний, О. О. Квасницька, А. В. Смітюх та ін.; за ред. О. П. Подцерковного. Харків : Одісей, 2011. 640 с.
4. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. Притики Д.М., І.В. Булгакової. Київ : Юрисконсульт, Юстініан, 2010. 1088 с.
5. Смітюх А.В. Корпоративні прав та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади: дис. ... док. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2018. 561 с.
6. Кібенко О. Правовий режим майна приватного підприємства. *Юридичний радник*. 2005. № (3). С. 37–41.
7. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. № 51-ФЗ. Российская газета. 1994. 8 декабря. № 238–239. Ст. 1551.
8. Електронна онлайн – бібліотека «Горох»: веб-сайт. URL : <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/учасник>

СИГНАЛЬНІ ПІСТОЛЕТИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЇХ ПЕРЕРОБКОЮ

Коваленко О.В.

*судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень*

Кіровоградського НДЕКЦ МВС

м. Кропивницький, Україна

Підвищення ефективності техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів залишається одним із пріоритетів розвитку експертизи та удосконалення практики. Ці заходи особливо актуальні стосовно насильницьких злочинів, скоєних з використанням різних зразків вогнепальної зброї, включаючи перероблені у вогнепальну зброю сигнальні пістолети.

Сигнальні пістолети мають значний елемент подібності до групи вогнепальної зброї як конструктивно, так і функціонально. Сигнальні пістолети, виготовлені промисловим способом, є продуктом «подвійних» технологій, які, зазвичай, створюються на основі конструктивних «продуктів» бойової зброї. Відмінність більшості сигнальних пістолетів від бойових зразків вогнепальної зброї заключається в тому, що в стволі відсутні нарізи та наявні захисні елементи, які унеможливають здійснення пострілів бойовими патронами, патронами несмертельної дії, а також саморобними або самостійно переробленими в бойові з холостих патронів, шляхом монтажу дробини в останні. Також в сигнальних пістолетах, при виготовленні ствола та патронника, найчастіше використовуються високоміцнісні матеріали, що дозволяє, після їх переробки, успішно використовувати як бойові патрони, так і патрони несмертельної дії для стрільби без руйнування їх структури.

При цьому технологічні операції по переробці сигнальних пістолетів, в основному, заключається в демонтуванні спеціальних захисних перегородок в стволі або заміні як цілого ствола, так і його частини. Також, для підвищення

енергії та швидкості польоту метального снаряду, здійснюється заглушення газовідвідного отвору.

Особливу увагу слід приділити сигнальним пістолетам, в яких захисний елемент зйомний, при його демонтуванні не відбуваються незворотні зміни, а після демонтування залишається можливість його монтажу (повернення) в канал ствола. Дана властивість зброї може викликати значні труднощі при розслідуванні злочинів.

Найбільшу небезпеку для життя та здоров'я несуть перероблені сигнальні пістолети під бойовий патрон та перероблені сигнальні пістолети, які споряджені саморобними патронами з металевим метальним снарядом, так як використання даних патронів, найчастіше, призводить до летальних наслідків.

Також слід зазначити, що обіг сигнальних пістолетів законодавством України не контролюється, їх облік не ведеться, придбати сигнальний пістолет можна без будь-яких дозволів та документів, оскільки їх реалізація здійснюється в торговельних пунктах, які не спеціалізуються на продажу зброї. Наряду з цим в мережі інтернет наявно безліч інформації з детальними інструкціями по переробці сигнальних пістолетів, що робить їх дуже привабливими для правопорушників.

Підсумовуючи вище викладене можна зробити висновок про те, що на даний час державі необхідний закон, який би регулював обіг сигнальних пістолетів, та контролював їх власників.

Література:

1. Мельник Р.В. Особливості конструкції деяких зразків пістолетів калібру 9 мм (РА) та їх сліди на гільзах: Інформаційно-довідковий посібник / Р.В. Мельник, Б.О. Маклаков, А.С. Зайцев – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2012. – 37 с., іл.Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) /ДНДЕКЦ МВС України; ДЕЗП Мінюсту України; [Гамов Д.Ю.]. – К., 2012. – 34 с., зареєстрована у Реєстрі методик проведення судових експертиз. Реєстраційний код 3.1.22.

2. Методика дослідження вогнепальної зброї саморобного виготовлення / ВНДІОГП МОГП РРФСР; [Устинов А.И.]. – М.: 1968. – 28 с., зареєстрована у

Реєстрі методик проведення судових експертиз. Реєстраційний код 3.1.05.

3. Методика криміналістичного дослідження саморобної вогнепальної зброї / НДІМ МОГП РРФСР; [Устинов А.И.]. – М.: 1964. – 58 с., зареєстрована у Реєстрі методик проведення судових експертиз. Реєстраційний код 3.1.04.

4. Методичний лист, щодо конструктивних особливостей деяких пістолетів і револьверів виробництва Туреччини / ДНДЕКЦ МВС України / №19/1-8014 від 30 листопада 2009 року.

5. Соколов О.С. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. за слідами на стріляних гільзах: судово-балістичний довідник / О.С. Соколов, О.В. Грищенко, Д.Є. Щирба. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2016 – 133 с.: іл.

6. СОУ 78-19-002:2010 "Пістолети та револьвери сигнальні. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання" (затверджено наказом МВС України від 22.04.2010 № 145).

УДК 342

Юридичні науки

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Кузьменко Є.О.,

*студент юридичного інституту
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Завдання:

- визначити теоретико-правові аспекти дослідження виконавчої влади в системі державної влади в Україні;
- охарактеризувати виконавчу владу, як окремий інструмент в державному управлінні та визначити систему нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів виконавчої влади;
- надати конституційно-правову характеристику системи органів виконавчої влади в Україні;

- визначити структуру системи виконавчої влади та роль Кабінету Міністрів України, як вищого органу у системі органів виконавчої влади;
- визначити конституційно-правові основи діяльності центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій;
- розробити пропозиції з перспектив розвитку та можливих шляхів реформування органів виконавчої влади в Україні;
- запропонувати правові аспекти удосконалення системи органів виконавчої влади та спрогнозувати імовірні наслідки її реформування.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплексна система методів і способів наукового пізнання. В роботі на основі діалектичного методу та системного підходу використані різноманітні загальнонаукові прийоми і способи: індукції і дедукції, системно-структурний, функціональний, аналізу і синтезу, формально логічний, соціологічний, формально-юридичний, правової семіотики і порівняльно-правовий.

Інформаційну базу дослідження склали Конституція України, Закони України та інші нормативно-правові акти, які регулюють питання діяльності органів виконавчої влади та інших гілок державної влади, а також адміністративне та інформаційне законодавство окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становить аналіз даних щодо діяльності органів виконавчої влади,

Теоретична та методична значущість одержаних результатів полягає у тому, що робота є сучасним комплексним науковим дослідженням, в якому на основі аналізу системи органів виконавчої влади усіх рівнів та специфіки їх організації в контексті сучасного державотворення та розвитку конституційно-правової науки, обґрунтовано і розкрито конституційні засади органів виконавчої влади в Україні та запропоновано шляхи їх реформування. Практична значущість отриманих результатів в науково-дослідній сфері полягає у їх використанні для подальшого розроблення загальнотеоретичних аспектів діяльності органів виконавчої влади в Україні; у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Конституційне право», «Адміністративне право», «Інформаційне право»; для підготовки

відповідних навчально-методичних матеріалів; у сфері правотворчості – для удосконалення вітчизняного законодавства у сфері діяльності органів виконавчої влади; у правореалізаційній діяльності – для підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади.

Висновок

В результаті реформування державного управління має перетворюватися систему центральних органів виконавчої влади на керований механізм із чітким розподілом повноважень та відповідальності, оптимізований за змістом і переліком державних функцій, кількістю державних службовців і зорієнтований на задоволення потреб суспільства. Саме такий необхідний інструментарій має застосовуватися за призначенням і на довгострокову перспективу. Він здатний підвищити ефективність державного управління та суттєво зменшити використання коштів державного бюджету на утримання державного апарату.

УДК 7

Юридичні науки

МІСЦЕ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Кузьмик Ю.В.,

*слухач 2-го курсу заочної форми
навчання факультету заочного навчання
та навчання за кошти фізичних, юридичних осіб
Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Державна влада здійснюється не через один або кілька державних органів, а через зв'язки та функціонування всієї системи публічно-правових інститутів, на які ці повноваження делеговано. Ось чому підходи тих конституціоналістів, які вважають питання про місце парламенту у системі вищих органів державної влади, правильні, через особливості взаємодії та взаємовпливу цих органів один на одного. Насправді, це дозволяє вченим заглибитися в реальну динаміку конституційного законодавства – вивчити реальний механізм реалізації на

практиці ідеї поділу гілок влади та визначити, яку роль відводиться парламенту в сучасному етапі становлення держави. У зв'язку з вищезазначеним, для встановлення місця Верховної Ради в системі органів державної влади необхідно спочатку визначити особливості її взаємодії з такими інститутами як: 1) Президент України; 2) Кабінет Міністрів України; 3) судові органи.

Конституція України є головним (і єдиним) інструментом нормативно-правового закріплення компетенції вищих органів державної влади. Це означає, що жоден із цих органів не може займатись питаннями, які не передбачені Конституцією України. Такий характер повноважень парламенту відображений у частині 2 статті 85 Конституції України, згідно з якою Верховна Рада України, крім повноважень, визначених частиною першою цієї статті, здійснює і інші повноваження, які покладені на неї відповідно до Конституції України. Аналогічний характер конституційного статусу Президента України впливає зі змісту пункту 31 частини 1 статті 106 Конституції України, згідно з якою Президент України здійснює інші повноваження (крім зазначених у цій статті), визначені Конституцією України [1, с. 465]. Тому перелік повноважень Верховної Ради України та Президента України вичерпно визначено в Конституції України.

Співпраця законодавчої та виконавчої влади є багатогранною, враховуючи різноманітність правових форм взаємодії, особливо важливим є законодавчий процес. Законодавчий процес – це процедура прийняття закону, яка складається з певних етапів – незалежних, логічно завершених етапів та організаційно-технічних дій. Аналізуючи вплив уряду на законодавчий процес, слід зазначити, що на конституційному рівні закріплено право Кабінету Міністрів виступати суб'єктом законодавчої ініціативи, але це не збільшує роль уряду в законодавчому процесі.

Першою правовою формою взаємодії законодавчих та виконавчих органів є законодавчий процес, перший етап якого передбачає взаємодію парламенту та уряду через реалізацію конституційного права Кабінету Міністрів виступати суб'єктом законодавчої ініціативи.

Друга правова форма взаємодії законодавчої влади та виконавчої влади – законодавче регулювання уряду. Підпорядкованість уряду розглядається як

діяльність органів виконавчої влади щодо прийняття законів та виконання підзаконних актів. Законодавчу діяльність уряду можна розділити на два типи. По-перше, згідно з чинним законодавством України, уряд наділений повноваженнями видавати різні нормативно-правові акти, спрямовані на виконання законів. За законом ці акти є підзаконними актами та приймаються лише з питань, що не належать до компетенції парламенту. По-друге, міжнародний досвід країн передбачає використання іншої форми формування уряду – делегування повноважень виконавчій гілці законодавчої влади, яка чітко перераховує питання та визначає термін, на який парламент делегує уряд. Без такого делегування повноважень уряд не в змозі видавати нормативні акти, такі як закони. Однак це не призводить до повного обмеження законодавчої діяльності уряду, оскільки воно зберігає за собою право видавати нормативні акти підзаконного характеру. У деяких випадках уряд може видавати вищі нормативно-правові акти, але вони повинні бути затверджені та затверджені парламентом. Лише після цієї процедури ці акти набувають усіх ознак та повноважень закону.

Відносини Верховної Ради України з судовою владою реалізуються через її основні функції: законодавчу, установчу (формування судової влади) та контролюючу функцію. Судова влада покликана, не замінюючи законодавчу та виконавчу гілки влади, діяти як ефективний елемент у системі стримувань і противаг, вирішуючи конфлікти між владними структурами. Судова влада має важливу роль у нагляді за діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади; вони повинні бути гарантом у системі відокремлення влади від втручання уряду (адміністративні органи в суспільні відносини. Незалежна судова влада має повноваження контролювати законність законів, прийнятих Верховною Радою України, та виконання законів органи виконавчої влади, але, враховуючи основні моменти формування судів, може вплинути їхній вплив з боку інших органів влади. Влада судової влади є вищою (може виступати в якості арбітра між двома гілками влади та захисником влади закону в конфлікті між ними заперечує всю систему стримувань і противаг і робить його нестійким) [2, с. 161]. Судова влада не повинна політизуватися, не може діяти ізольовано з боку

інших інститутів влади, вона не може повноцінно функціонувати без підтримки та поваги інших гілок влади. Правосуддя є виключною і невідчужуваною прерогативою судів і не можуть бути делеговані іншим органам чи посадовим особам, а Конституція України визначає судову владу не лише як інструмент вирішення суперечностей, що виникають у суспільстві, але і як рівноправний партнер у правовому регулюванні суспільних процесів. Судовий контроль за проявами суспільного життя повинен досягати політичної рівноваги (правовий механізм, врівноважувати баланс повноважень між гілками влади. Тому судова гілка влади повинна займати виняткове місце в системі стримувань і противаг державної влади в Україні.

Література:

1. Административное право Украины : учебник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др. ; под ред. Ю. П. Битяка. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Право, 2003. 576 с.
2. Мартинюк Р. С. Реалізація принципів поділу влади сучасній Україні: політико(правовий аналіз / Р. С. Мартинюк. Острог, 2007. 285 с.

Юридичні науки

МІСЦЕ КРИМІНАЛІСТИКИ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ НАУК

*Кутузова Ірина Олександрівна ,
Зуб Парасковія Василівна
курсанти взводу ПМППМ-16-4
факультету підготовки, перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України*

Криміналістика посідає особливе місце в системі інших юридичних наук. Криміналістика, як і будь-яка інша наука, перебуває у всезагальній системі наук. Легко простежити зв'язок криміналістики із суспільними науками - філософією, соціологією, логікою, психологією, етикою, педагогікою, які створюють для

криміналістики принципів передумови для впровадження в її теоретичні конструкції високого рівня науковості, для створення обґрунтованих класифікацій і вживання загальнонаукової термінології, а також допомагають своїми конкретними даними у розробці тактики і методики пізнання у правовому регулюванні суспільних відносин.

Визначаючи місце криміналістики у системі наукового знання, слід брати до уваги її предмет, значення в пізнавальному процесі в різних напрямках юридичної діяльності і вплив, який справляють на неї інші юридичні науки, та вплив, який вона справляє на них.

Найбільш тісний зв'язок криміналістики простежується з юридичними науками кримінального циклу (кримінальним правом, кримінальним процесом, кримінологією, кримінальною соціологією, юридичною психологією та ін.). Криміналістика посідає важливе місце в системі юридичних наук, її положення зумовлене природою та предметом криміналістичної науки, залежностями в системі наук [1].

Також криміналістика пов'язана з наукою кримінального права. На підставі ознак складів злочинів, які містяться в кримінальному праві, розробляються окремі криміналістичні методики. Щоб вирішити питання про те, як розслідувати злочин, необхідно знати, що він собою являє, які ознаки йому притаманні. Положення кримінального права про види злочину, його мотиви, способи враховується криміналістикою при розробці криміналістичних характеристик злочинів, формуванні типових версій, запропонуванні найбільш оптимальних рекомендацій в розкритті й розслідуванні певних видів злочинів. Кримінальний закон встановлює відповідальність за вчинення різних діянь, викриття яких можливе лише за допомогою прийомів, засобів і методів криміналістики [2,с.323].

Також існує суттєвий зв'язок криміналістики з наукою кримінального процесу. Процесуальні приписи і криміналістичні рекомендації взаємозумовлені. Прийоми і методи криміналістики повинні ґрунтуватись на загальних положеннях кримінального процесу і особливо теорії судових доказів (про сутність доказів, предмет і межі доказування, відносність і допустимість доказів та ін.). Кримінально-процесуальна наука визначає межі застосування тактичних прийомів,

науково-технічних засобів, методичних рекомендацій, розглядає порядок проведення слідчих і судових дій, компетенцію учасників кримінального процесу [2].

Криміналістика враховує положення процесуальної теорії і водночас сприяє її розвитку, вдосконаленню. Криміналістичні рекомендації сприяють оптимізації розслідування та судового розгляду і у певних випадках можуть здійснювати відповідний вплив на закон, його змінення. Саме криміналістичні рекомендації сприяли виникненню нових слідчих дій (наприклад, перевірки показань на місці, слідчого експерименту, зняття інформації з каналів зв'язку), визначенню їх оптимальної процесуальної процедури. Завдяки криміналістиці нові науково-технічні засоби й методи виявлення, фіксації та дослідження доказів знайшли відображення в кримінально-процесуальному законодавстві (наприклад, використання відеозйомки, звукозапису) [3].

Криміналістика, як і кримінологія, вивчає засоби попередження злочинів, однак предметом криміналістики є засоби попередження, що належать до технічних і тактичних, у той час як кримінологія вивчає типові обставини, що сприяють вчиненню окремих видів злочинів та злочинності в цілому і розробляє системи заходів, спрямованих на усунення причин і умов скоєння злочинних посягань та інших правопорушень.

Зв'язок криміналістики з кримінологією полягає в тому, що профілактика злочинів є водночас серед завдань як кримінології, так і криміналістики. Дані кримінології використовуються в криміналістичній характеристиці злочинів, а прийоми збирання профілактичної інформації застосовуються в кримінології. З інших галузей наукових знань (логіки, психології, кібернетики, фізіології, теорії інформації) криміналістика здобуває основні посилки для окремих теорій, розробки технічних засобів і тактичних прийомів збирання й дослідження доказів. Зокрема, дані психології та теорії спілкування використовуються для розробки прийомів допиту, а теорія відображення і категорії логіки - для розробки теорії криміналістичної ідентифікації. Без використання знань судової медицини важко уявити розслідування злочинів проти особи, а без судово-бухгалтерського обліку - економічних злочинів [3,с.464].

Тісно пов'язаними є криміналістика і теорія оперативно-розшукової діяльності. Зв'язок цих двох наук обумовлює зацікавленість у розробці низки суміжних для них проблем, до яких належать: зміст і види оперативно-розшукової інформації та можливості використання її результатів у доказуванні; шляхи і межі використання в оперативно-розшуковій діяльності криміналістичних засобів і прийомів; сполучення гласних і негласних методів у цій діяльності; прийоми використання оперативним працівником доказової інформації, наданої йому слідчим. Дані науки оперативно-розшукової діяльності використовуються в криміналістиці у безпосередньому і переробленому вигляді, рівно як і дані криміналістики - в науці оперативно-розшукової діяльності [4].

Не можна залишити поза увагою й зв'язок криміналістики з такими прикладними науками, як судова медицина, судова психіатрія, судова психологія, які, хоч і не належать до юридичних наук, але викликані до життя і сформувались як науки саме з потреб юридичної практики. Дані цих наук допомагають криміналістиці розробляти технічні засоби, тактичні прийоми та методики розслідування окремих видів злочинів, пов'язані з встановленням причин смерті, давності її настання, тяжкості тілесних ушкоджень, наявності психічних захворювань, які не дозволяють людині правильно усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними та передбачати їх наслідки (медичний елемент неосудності), суттєвих відхилень у здоровій психіці, інтелектуального віку особи, наявності стану фізіологічного афекту або його симуляції, та вирішували багато інших надзвичайно важливих для встановлення істини питань. Водночас, криміналістика не лише використовує дані цих наук, а й допомагає визначати напрями актуальних судово-медичних, судово-психіатричних та судово-психологічних досліджень [5,с.888].

Криміналістика є самостійною галуззю наукового знання, яке посідає важливе місце в системі кримінально-правових наук. Це єдиний сплав природничо-технічних та юридичних (правових) знань, використання яких дозволяє оптимізувати діяльність, проникнути у невідоме, відновити справедливість. Нинішній стан розвитку криміналістики характеризується формуванням її наукових

засад, розробленням і впровадженням сучасних науково-технічних засобів і інформаційних технологій в практику боротьби зі злочинністю.

Література:

1. Абрамова В.М. Криміналістика : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / [В.М. Абрамова, А.О. Ляш]; за наук. ред. А.В. Іщенка. - К. : Університет "Україна", 2017. - 557 с.
2. Алексеев О.О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О.О. Алексеев, В.К. Весельський, В.В. Пясковський - К. : "Центр учбової літератури", 2014. - 320 с.
3. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.- Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. - [5-е вид., перероб. і доп.]. - Х. : Право, 2016. - 464 с.
4. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т.В. Варфоломеєва, В.Г. Гончаренко, ВІ Бояров, С.В. Гончаренко, В.- Попелюшко; Акад. адвокатури України. - К: Юрінком Інтер, 2011. - 495 с.
5. Когутич Криміналістика: курс лекцій / Когутич П. - К.: Атіка, 2018. - 888 с

УДК 347

Юридичні науки

СУПЕРФІЦІЙ ТА ЕМФІТЕВЗИС У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Ліннік Ю. А.

студентка 2 курсу

Навчально-наукового інституту права

групи ПБі-18-1

м. Ірпінь, Україна

Науковий керівник: Білоус Т. Й.

к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права та процесу

На даний час актуальною є проблема щодо користування чужою землею на законних підставах, а саме: володіння, користування (сервітут), забудова (супер-

фіцій), застава та використання земельної ділянки для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), а також право власності (речове право на своє майно), всі ці питання розглядає речове право.

Речове право – це право особи на річ, за яким забезпечується задоволення її інтересів шляхом безпосереднього впливу на річ без сприяння інших осіб.

Ознаками речового права є:

- абсолютний характер;
- об'єктами речових прав є лише річ;
- вимоги, які випливають з речових прав підлягають переважному задоволенню;
- захист речових прав здійснюється за допомогою особливих речово-правових способів захисту.

Особливість речового права полягає в тому, що воно поділяється на два інститути:

1) право власності (речове право на своє майно);

2) речове право на чуже майно, яке в свою чергу поділяється на: право володіння, сервітут (право користування), право застави, емфітевзис (право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб) та суперфіцій (право забудови земельної ділянки).

Розглянемо більш детально суперфіцій та емфітевзис у цивільному праві України.

«Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови» [1, ст. 79].

Щодо емфітевзису, то «це право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, яке встановлюється договором між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб» [2, ст. 78].

Кожні з цих правовідносин мають свою як позитивні, так і негативні сторони. Порівнювати суперфіцій та емфітевзис слід за тією ознакою, як в них урегульовані фактичні умови користування землею, а саме: предмет

використання, обсяг прав власності користувача, оформлення прав, строки користування, передача прав та припинення права на землекористування.

«Предметом користування в разі суперфіцію можуть бути:

- земельна ділянка з цільовим призначенням для будівництва та експлуатації житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка);
- земельна ділянка для індивідуального дачного будівництва» [3].

Земля, яка призначена для ведення індивідуального садівництва, не є предметом суперфіцію, тому що суперфіцій означає те, що це земля, яка надана для забудови, а земля, яка надана для садівництва, відноситься до категорії земель сільськогосподарського призначення.

Припустимо, що забудовник хоче побудувати будинок на ділянці, яка призначена для ведення садівництва, у такому разі правовим інструментом одержання землі є емфітевзис. Саме емфітевзис передбачає право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, у тому числі для садівництва.

Стосовно обсягу прав власності користувача, то щодо суперфіцію чинне законодавство визначає право власності землекористувача на споруди та будівлі, що побудовані на земельній ділянці, яка надана для забудови на умовах суперфіцію. Що стосується емфітевзису, то в Законі немає прямої норми про право землекористувача на все побудоване на ділянці майно. У такому разі, слід чітко зазначати право власності землекористувача на споруди та будівлі в договорі.

Підставою оформлення прав використання суперфіцію є договір або заповіт, в той час як емфітевзис виникає тільки на підставі договору.

При користуванні чужою земельною ділянкою, яка призначена для забудови, договір укладається на тривалий термін. Суперфіцій може бути укладений на певний строк або безстроково. Максимальний термін суперфіцію Законом не встановлено. У такому разі землекористувач має право наполягати на терміні, який він вважає, що буде для нього достатнім, щоб побудувати будинок. Винятком можуть бути лише землі комунальної або державної власності, для них максимальний термін дії суперфіцію – 50 років.

Емфітевзис також може бути встановлений на певний строк або без встановлення будь-якого терміну. Але, як і у випадку з суперфіцієм, не існує максимального терміну емфітевзису, окрім земель, які знаходяться у комунальній та державній власності, для них максимальний термін становить 50 років. При цьому, на відміну від суперфіцію, для якого безстроковість договору не дає підстав для його розірвання, в той час як від договору емфітевзису, який укладений на невизначений строк, будь-хто зі сторін може відмовитися, але, повідомивши при цьому іншу сторону не менш, ніж за один рік.

«Право суперфіцію може відчужуватися землекористувачем або передаватися в порядку спадкування (п.2 ст. 413 ЦКУ), крім земель державної і комунальної власності. При цьому, діюче законодавство не містить будь-яких обмежень щодо документів, якими потрібно підтвердити передачу такого права» [4].

Передача права на емфітевзис аналогічна до передачі права на суперфіцію, але з однією різницею, право на відчуження емфітевзису встановлено п.3 ст. 407 ЦКУ, у якому зазначено, що право користування земельною ділянкою державної або комунальної власності для сільськогосподарських потреб не може бути відчужено її землекористувачем іншим особам, внесено до статутного фонду, передано у заставу.

До підстав припинення емфітевзису та суперфіцію відносять: закінчення терміну дії договору; коли одна особа є і землекористувачем, і власником ділянки; у разі відмови землекористувача від свого права користування; коли землекористувач не використовує земельну ділянку для забудови протягом трьох років поспіль. Але існують ще загальні підстави припинення права користування, вони є загальними для всіх видів землекористування: користування земельною ділянкою способами, які суперечать архітектурним, будівельним, санітарним, екологічним нормам та правилам; користування земельною ділянкою не за цільовим призначенням.

Отже, з'ясувавши чітко значення та сутність суперфіцію та емфітевзису, можна зробити висновок, що ці поняття в деяких аспектах співпадають, тобто мають спільні риси, наприклад, щодо строків користування земельною ділянкою, передачі та припинення права власності. Але, звичайно є і відмінні риси, які

притаманні безпосередньо емфітевзису та суперфіцію, стосовно обсягу права власності, підстави оформлення права користування земельною ділянкою та інше.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. №6. Ст. 448.
2. Тетарчук І. В., Дяків Т. Є. Цивільне право України : навч. посіб. для підготовки до іспитів. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 202 с.
3. Земельна екзотика: цікаво про суперфіцій та емфітевзис. URL: https://kr.gov.ua/ua/news/pg/200218437293636_n/. (дата звернення: 16.02.2020).
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). URL: https://pidruchniki.com/1804120446216/pravo/pravo_koristuvannya_chuzhoju_zemelnoyu_dilyankoyu_dlya_silskogospodarskih_potreb_emfitevzis. (дата звернення: 16.02.2020).

Юридичні науки

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Лукашенко М.І.,
студент ІІЮК для СБ України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого.
Харків, Україна

Термін «модернізація» (від франц. *moderniser*) означає «вдосконалення», «осучаснення» - складний глобальний процес, який відбувається у всіх ключових сферах життєдіяльності суспільства та який характеризується структурно-функціональною диференціацією та утворенням відповідних форм інтеграції. Спорідненим поняттю «модернізація» є термін «трансформація». На думку Б.В.Прикіна, трансформація – це зміни, перетворення принципів та методів у процесі розвитку[1, с.124].

Виникнення концепції модернізації на теоретичному рівні пов'язують з ідеєю *К.Маркса* про поділ історичного процесу на доіндустріальну та індустріальну стадії. Хоча практично, модернізаційні процеси відбувалися на протязі усього історичного розвитку людства в різних формах та з різною швидкістю. У XIX ст. загальні положення ідеї К.Маркса були розвинуті *Ф.Теннісом* у його праці «*Gemeinschaft und Gesellschaft Grundberriffe der reinen Sociologie*» (Спільність та суспільство. Основні поняття чистої соціології).[2,с.48].

Т.Парсонс, один із засновників теорії модернізації, у своїй еволюційній доктрині виокремив три типи суспільств: примітивні, проміжкові та сучасні. Модернізаційний перехід від проміжкових суспільств до сучасних він трактував в дусі загального підвищення «узагальненої адаптивної функції», тобто в дусі вестернізації та конвергенції. На думку Т. Парсонса, «еволюційні універсалії» призводять до того, що в усіх суспільствах модерна послідовно відбуваються однотипні зміни. Правова система виокремлюється від релігійної, формується адміністративна бюрократія, ринкова економіка та демократична виборча система[3,с.16-17].

У сучасній літературі існують найрізноманітніші інтерпретації поняття модернізації.

У загальному вигляді *модернізація характеризується* як суспільно-історичний процес, в ході якого традиційні суспільства стають прогресивними, індустріально розвинутими. Так, на думку *В.Федотової* модернізація визначається як перехід від традиційного суспільства до сучасного, включає до себе, перш за все, суттєву відмінність від традиційного, тобто орієнтацію на інновацію, переважання інновацій над традицією, світський характер соціального життя, поступовий розвиток, переважну орієнтацію на інструментальні цінності, індустріальний характер, масову освіту та ін[4,с.10].

Сучасні дослідники розглядають модернізацію як особливість глобалізаційного процесу, як прогресивний розвиток суспільства, що припускає кардинальний характер змін, радикальну трансформацію соціальних інститутів, організацій, установ; це процес перетворення, відкритті і винаходів, соціальних

проектів, і інновацій. Будь яка модернізація є трансформація, але не будь-яка трансформація є модернізація, а лише та, яка пов'язана з поступальним розвитком[5,с. 24-25].

Як відмічає *Зорькін В.Д.*, сучасна модернізація, модернізація постіндустріальної епохи, - це за своєю сутністю правова модернізація, боротьба за право, і навіть більше того – боротьба за збереження права і як ідеї, і як реально діючої нормативної системи[6,с.58]. Сучасна правова модернізація повинна бути нерозривно пов'язана не тільки із цілями нашої країни та тенденціями глобальних трансформацій світоустрою, але й з масовими ідеалами та смислами буття. Як підкреслив *Щетинін С.О.* модернізація руйнує панування традиції та духу колективності, роблячи таким чином індивіда більш самостійним[7,с.72].

Модернізація правової системи являє собою еволюційну зміну синтезованої сукупності правових явищ і процесів, зумовлену міжнародними глобалізаційними процесами, з метою якісно нового впливу на правове життя суспільства.

Отже, модернізація правової системи – це якісна зміна правової системи держави, яка використовує досвід правових систем західного типу, одночасно зберігаючи правонаступність у своєму правовому розвитку, що дозволяє праву найбільш ефективно виконувати своє призначення у суспільстві[8,с.17-18].

Безумовно, що процес модернізації – це процес тривалий, багатоплановий, який глибоко зачіпляє не тільки усі пласти права, але й систему правових цінностей, що переживається достатньо важко не стільки народом, скільки політичною елітою, яка звикла діяти в розрізі попередньої парадигми, коли право формувалося виключно державними органами. Отже, процес модернізації українського права є запущеним, і проявляється через наступні напрямки: 1) розширені права і свободи громадян, велика кількість з них наповнюється реальним змістом; 2) Змінюються принципіальні установки у суспільстві, і такі з них як свобода, гуманізм, соціальна справедливість, юридична рівність громадян, свобода підприємницької діяльності, свобода

договору, свобода праці та ін., із розряду просто записаних на папері поступово перетворюються у реальні. Загально визнані принципи та норми міжнародного права та міжнародні договори стали складовою частиною вітчизняної правової системи. 3) По-третє, відбуваються зміни у політичній галузі: формується розподіл влади, широкі маси населення включаються у політичний процес (вибори, референдуми 1990-х рр., мітинги, мірні зібрання, походи (шестивія)), розвивається багатопартійність та ін. 4) Кардинально змінився і процес законотворчості: закони тепер приймаються парламентом, який діє на професійній основі; 5) Сьогодні приватна власність складає основу ринкової економіки, та приватне право стає повноправним елементом правової системи.

Однак ще необхідно відрегулювати за допомогою права велику кількість нових процесів, які відбуваються у суспільстві. Так, розвиток демократії в Україні робить актуальним питання про референдумне право, а сучасний акцент на проблемі прав людини робить необхідним глибоку розробку гуманітарного права, яке на сьогодні претендує на підгалузь конституційного права.

Виникаючи у зв'язку із розвитком економіки, змін в політичній та соціальній сфері нові суспільні відносини потребують свого правового регулювання. З цієї причини з'являються все нові галузі, підгалузі та інститути права. І якщо у середині минулого століття нараховувалося приблизно 10 галузей права, то на сьогоднішній день їх вже понад 30, а в науці продовжується широке обговорення про формування нових галузей права [8, с.34].

Модернізація національної правової системи в Україні передбачає комплексний вплив на структурні компоненти правової системи: інституційну, нормативну, ідеологічну, функціональну, інфраструктурну та результативну підсистеми та їх елементи [9, с.100].

Основними завданнями, напрямками правової модернізації в нашій країні є:

1) оптимізація українського права на підставі загального принципу юридичної рівності – рівності усіх перед законом та судом; 2) формування

професійної та масової суспільної правосвідомості, яка заснована на затвердженні гідності особи, почуття поваги до права та закону; 3) стабілізація системи законодавства та у цілому системи нормативних правових актів, у тому числі за посередництвом сучасної кодифікації; 4) зміцнення незалежного та справедливого правосуддя; 5) створення сучасної нормативно-правової основи стабільного інноваційного розвитку; 6) затвердження конституційної законності як правового режиму функціонування держави та суспільства, стабільної системи правозастосування, яка гарантує визнання, дотримання та захист прав і свобод людини і громадянина, у тому числі у соціальній сфері; 7) подолання кримінальної тенденції розвитку суспільства та держави.

Література:

1. Прыкин Б.В. Глобалистика.–М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007.–463с. Цит . по: Штомпка П. Социология социальных изменений/ Пер. с англ. под ред. В.А. Ядова.–М: Директмедиа Паблшинг, 2007.– 828с.
2. Парсонс Т. Система современных обществ.–М: Юрид.лит-ра, 1998.– С.16-17.
3. Федотова В.Г. Типология модернизаций и способов их изучения // Вопросы философии.–2000.–№4.–С.8-21.
4. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: Монографія.–Х.: Право, 2011. – С.24-25.
5. Зорькин В.Д. Право в условиях глобальных перемен: монография / В.Д.Зорькин.– М.: Норма, 2013.– 358с.
6. Щетинин С.А. Правовая глобализация: понятие и основные формы (теоретико-методологические аспекты). – Диссерт. канд. юрид. наук. – Ростов – на – Дону.– 2009.–192с.
7. Кашанина Т.В. Структура права : монографія.– М.: Проспект, 2013.– 584с.
8. Хаустова М.Г.Механизм модернизации та критерии эффективности правовой системы// Журнал «Legea și viața» ("Закон и Жизнь") Республика Молдова— №12, 2016-С.98-101.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ МОРСЬКИХ СПОРІВ МІЖНАРОДНИМ
ТРИБУНАЛОМ ООН З МОРСЬКОГО ПРАВА

Мазейкіна Вероніка Русланівна

*студентка 2 курсу навчально-наукового інституту права
Університет Державної Фіскальної Служби України
м. Ірпінь, Україна*

Сердюк Вікторія Олександрівна

*доцент, доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства*

Однією з найбільш важливих, доктринально обґрунтованих і конвенційно сформованих галузей міжнародного права є міжнародне морське право. Головними суб'єктами міжнародного права є держави, між якими у процесі міжнародних відносин виникають суперечності, у тому числі з приводу розмежування морських просторів, використання Світового океану та його ресурсів.

Зазначимо, що велика кількість справ, які подаються на розгляд до міжнародних судових органів, стосуються відносин у сфері морського права, а також регулюються нормами Конвенції ООН з морського права (далі – Конвенції) та іншими міжнародно-правовими актами. Фактично проблематика механізму врегулювання і вирішення морських спорів взагалі та міжнародними судами зокрема детально досліджується вітчизняними і зарубіжними юристами-міжнародниками з часу підготовки й прийняття Конвенції ООН з морського права 1982 року.

Розглядом даного питання займалися видатні українські та зарубіжні науковці, а саме : Ю. Шемшученко, М. Кулик, І. Авраменко, С. Коваленко, Т. Тревес, Б. Вукас, Д. Андерсон, В. Ріфаген, О. Колодкін, Д. Патрін та ін.

На нашу думку, Міжнародний трибунал з морського права є спеціальним міжнародним судовим органом, створений з метою вирішення морських спорів.

Джерелом правового регулювання функціонування Трибуналу є його Статут 10 (додаток № 6 до Конвенції ООН з морського права). Учасниками Статуту і Конвенції на сьогодні є 174 держави [1].

На відміну від Міжнародного Суду ООН, який є одним з головних органів ООН, Трибунал функціонує як самостійна міжнародна організація. Відповідно до Резолюції ГА ООН 51/204 від 17 грудня 1996 р. і ст. 3 Угоди про співробітництво йому надано статус спостерігача. Трибунал виступає у якості самостійного суб'єкта міжнародного права. Цей орган уклав низку договорів, зокрема з Німеччиною, щодо свого місця перебування та угоду про співробітництво і відносини між ООН і Трибуналом від 18 грудня 1997 р.

При розгляді справ Трибунал застосовує положення Конвенції 1982 р. та інші норми міжнародного права. Рішення Трибуналу є остаточними і виконуються усіма сторонами у справі, при цьому воно має обов'язкову силу тільки для сторін у спорі та лише у даній справі.

На сучасному етапі розвитку Трибунал ООН з морського права розглянув велику кількість справ, зокрема:

- Справа № 6: «Монте-Конфурко» (Сейшели проти Франції);
- Справа № 7: «Про збереження та стале використання експлуатації меч-риби» (Чилі проти Європейського Союзу);
- Справа № 11: «Волга» (Російська Федерація проти Австралії);
- Справа № 12: «Рекультивация земель в протоці Джохор та навколо неї» (Малайзія проти Сінгапуру);
- Справа № 16: «Розмежування морської кордону в Бенгальській бухті» (Бангладеш проти М'янма);
- Справа № 18: «Луїза» (Сент-Вінсент та Гренадини проти Королівства Іспанія);
- Справа № 21: Запит на консультативну думку, поданий Субрегіональною комісією з рибного господарства;
- Справа № 23: «Розмежування морської межі в Атлантичному океані» (Гана проти Кот-д'Івуар).

У складі Трибуналу функціонує Палата (Камера) зі спорів, що стосуються морського дна, яка володіє компетенцію з розгляду спорів з приводу діяльності

у Районі. Також у складі Трибуналу створено чотири спеціальні палати (камери), що стосуються морського дна, володіє юрисдикцією виносити консультативні висновки на прохання Асамблеї або Ради Міжнародного органу з морського дна (ч. 10 ст. 159 і ст. 191 Конвенції). Безпосередньо Трибунал виносить роз'язнення на основі міжнародно-правових угод, зокрема Конвенції 1982 року. Трибунал може також надати консультативний висновок з правових питань, якщо міжнародною угодою, пов'язаною з цілями Конвенції, передбачено подання до Трибуналу запиту на такий консультативний висновок [2].

Зокрема, Трибунал ООН розглядає такі спори на прохання суб'єктів міжнародного права:

- палата спрощеного судочинства – для прискореного вирішення спорів;
- палата зі спорів, що стосуються рибальства (рибного промислу);
- палата зі спорів, що стосуються морського середовища;
- палата зі спорів про делімітацію морських просторів.

При розгляді справ Трибунал застосовує положення Конвенції 1982 р. та інші норми міжнародного права. Рішення Трибуналу є остаточними і виконуються усіма сторонами у справі, при цьому воно має обов'язкову силу тільки для сторін у спорі та лише у даній справі.

Суддею Трибуналу ще з 1 жовтня 2011 р. є український юрист і дипломат Маркіян Кулик. Трибунал володіє юрисдикцією розглядати заяви про негайне звільнення затриманого судна або його екіпажу відповідно до положень ст. 292 Конвенції. Якщо спір був належний чином поданий до Трибуналу і буде визнаним, що на перший погляд (*prima facie*) він володіє юрисдикцією відповідно до Частини XV і Розділу 5 Частини XI, то може призначити будь-які тимчасові заходи, що він вважає за необхідні для вирішення обставин та забезпечити відповідних прав сторін у спорі або попередження серйозної шкоди морському середовищу, до винесення остаточного рішення (п. 1 ст. 290 Конвенції; п. 1 ст. 25 Статуту).

Крім цього, Трибунал може призначити тимчасові заходи у справі, згідно з ч. 5 ст. 290 Конвенції. Так, відповідно до неї передбачається створення арбітражу для

вирішення спору. Якщо протягом двох тижнів з дати прохання про тимчасові заходи сторони не погоджуються передати запит до іншого суду або трибуналу [3, с. 3].

Прикладом може слугувати перше слухання Морського арбітражного трибуналу у справі «Україна проти Росії», яке відбулося 21 листопада 2019 року. Саме ця резонансна подія висвітлює порушення щодо імунітету трьох українських військово-морських суден та 24 членів їхніх екіпажів (позов до Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй «Україна проти Російської Федерації») за Конвенцією ООН з морського права. Метою України в даній справі є визнання РФ країною, яка порушує військові імунітети, та отримання належної компенсації [4].

Отже, Міжнародний трибунал з морського права – це спеціальна судова установа, яка покликана розглядати міжнародні спори у сфері дослідження і використання світового океану в інтересах не лише окремих держав-учасниць Статуту, але й, що не менш важливо, в інтересах світового співтовариства. Про авторитет Трибуналу свідчить те, що жодна із таких справ не передавалась на розгляд іншим судам. У цілому діяльність Трибуналу з вирішення морських спорів слугує гарантією дотримання норм Конвенції ООН з морського права і фактором прогресивного розвитку сучасного морського права.

Таким чином, у результаті аналізу діяльності Міжнародного трибуналу з морського права можна зробити висновок, що судова процедура, здійснювана даними органами, є ефективним засобом мирного вирішення міжнародних морських спорів. Даний судовий орган у процесі свого функціонування займаються застосуванням, тлумаченням і розвитком діючих норм міжнародного морського права, основним джерелом якого є Конвенція ООН 1982 року.

Література:

1. Офіційний сайт Міжнародного трибуналу з морського права // [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.itlos.org/>
2. Правила Міжнародного трибуналу з морського права // [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf
3. Коваленко С. Г. Компетенція Международного Трибунала по морскому

праву : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12:00:10 «Международное право. Европейское право» / С. Г. Коваленко. – 2008. – С. 3.

4. «Україна проти Росії»: Арбітражний Трибунал з морського права видав перший процедурний наказ [Електронний ресурс] // 112.ua. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.112.ua/polityka/ukraina-proty-rosii-arbitrazhnyi-trybunal-z-morsko-ho-prava-vydav-pershyi-protsedurnyi-nakaz-516041.html>.

УДК 342.951:351.82

Юридичні науки

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЄДИНИЙ МЕДИЧНИЙ ПРОСТІР

*Максименко В. В.,
студентка 1 курсу магістратури, юридичного факультету
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Конституція України та Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» гарантують право кожної людини на охорону здоров'я та медичну допомогу. Належна реалізація цього права можлива лише за умови наявності в державі ефективної системи охорони здоров'я, включаючи систему громадського здоров'я та систему надання медичної допомоги.

Як зазначається в Концепції розвитку системи громадського здоров'я, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р, в Україні на сьогодні наявні поодинокі елементи системи громадського здоров'я, діють незлагоджено та потребують оптимізації існуючих ресурсів та суттєвого збільшення ефективності управління ними. Не набагато кращою є ситуація в системі надання медичної допомоги. Однією з причин такого стану справ є відсутність в Україні єдиного медичного простору.

Особливості впровадження, реалізації і дії єдиного медичного простору в Україні ставали предметом дослідження таких вчених, як Бакай А.Є., Гладун З.С., Жаховський В.О., Майданик Р.А., Сідельковський О.Л. та інших.

Ця проблематика опинилася в фокусі науковців у 2010 році, коли вперше постало питання формування та реалізації єдиного медичного простору. Так, у прикінцевих та перехідних положеннях Бюджетного кодексу України було закладено положення щодо ліквідації відомчої медицини в Україні і передбачалося, що всі заклади охорони здоров'я, що були у підпорядкуванні різних міністерств та відомств, перейдуть у підпорядкування Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ України). Таким чином, було узгоджено рішення щодо необхідності збереження у їх складі військово-медичних служб із підпорядкованими їм закладами охорони здоров'я. Що ж до інших відомчих закладів охорони здоров'я рішення щодо їх передачі залишилося в силі і, як результат, процес їх передачі у підпорядкування місцевих громад або МОЗ України триває до цього часу. [1, с. 107] Проте, іншу думку має Москаленко В.Ф., який зазначає, що ідея створення єдиного медичного простору з'явилася ще в 2000 році, в момент, коли в законодавстві було передбачено функціональне розмежування компетенцій різних закладів охорони здоров'я на одній території. [2, с. 129]

Щодо доктринального визначення, то в юридичній літературі взагалі по-різному формулюють поняття єдиного медичного простору. У вузькому значенні – як систему єдиної загальнодержавної мережі закладів охорони здоров'я, та широкому – як систему організації надання медичної допомоги, що забезпечує доступність, якість і ефективність усіх видів медичної допомоги всьому населенню держави та об'єднує всі медичні ресурси спільним управлінням і визначеними механізмами фінансування [3].

Таким чином, одні вчені визначають дане поняття як спільне ефективне та раціональне використання можливостей закладів охорони здоров'я всіх форм власності, розташованих на визначеній території, що не виключає можливості існування відомчої медицини. щодо надання визначених видів медичної допомоги громадянам України [1, с. 107] Проте дане визначення є конкретизованим щодо медичних служб ЗС України та інших військових формувань, які здійснюють медичне забезпечення військ і надання медичної допомоги на полі бою та наближених до них районах.

Інші вчені дають більш загальне визначення, відповідно до якого єдиний медичний простір слід розглядати як один із ключових стандартів у сфері охорони здоров'я, що передбачає забезпечення рівного доступу всіх громадян у межах країни до фінансованої державою медичної допомоги як за територіальним критерієм, так і за економічними показниками, незалежно від місця перебування, матеріального становища пацієнта чи його роботи. [4, с. 32] Причому саме таке визначення, на нашу думку, має бути закріплено в основних законодавчих актах у сфері охорони здоров'я, що мають відображати стандарт роботи всієї системи забезпечення охорони здоров'я.

Хоча дефініція «єдиний медичний простір» все ще потребує юридичного закріплення в національному законодавстві, проте вже сьогодні можна побачити позитивні кроки в нормативному регулюванні.

Існуюча ще на 2018 рік система державного управління медичним простором мала недоліки у вигляді несвоєчасної медичної допомоги, ефективного лікування військових та цивільного населення, та, як наслідок, збереження життя та здоров'я через існуючу організаційну структуру медичних служб та їх технічне оснащення, а також відсутність єдиних вимог до організації надання домедичної допомоги, медичної допомоги, лікування та реабілітації військовослужбовців і цивільного населення під час надзвичайних ситуацій і не сформований механізм ефективної взаємодії між різними медичними службами та цивільними закладами охорони здоров'я, який би дозволяв функціонувати єдиному медичному простору [2]. Проте, на сьогоднішній день ми маємо прийняту військово-медичну доктрину України.

З огляду на воєнні дії на Сході України, що вивели на новий рівень проблему значимості врегулювання та організації процесу надання спеціалізованої допомоги постраждалим, на законодавчому рівні з'явилося визначення поняття єдиного медичного простору. Так, в Постанові КМУ від 31 жовтня 2018 року №910 «Про затвердження Воєнно-медичної доктрини» зазначається, що медичні служби провадять свою діяльність в єдиному медичному просторі держави шляхом дотримання законодавства з питань охорони здоров'я,

стандартів медичної допомоги (медичних стандартів) та клінічних протоколів. А саме поняття «єдиний медичний простір» було визначено як система організації надання медичної допомоги, яка об'єднує всі медичні ресурси держави спільним управлінням і визначеними механізмами фінансування та забезпечує доступність, якість і ефективність усіх видів медичної допомоги всім громадянам України, у тому числі і військовослужбовцям.

Потрібно пам'ятати, що єдиний медичного простір має також полягати в наданні своєчасної, рівної, якісною медицини кожному громадянину України, що, на жаль, в сучасних реаліях є недосяжним. Саме тому потрібно погодитися з Майдаником Р.А., який ще у 2013 році назвав наступні складові єдиного медичного простору: загальнообов'язкове державне медичне страхування і системи надання медичних послуг за принципом солідарності, що є європейським основоположним принципом прав людини на охорону здоров'я та означає, що держава гарантує кожному однаковий обсяг загальнодоступних медичних послуг, незалежно від фактичного розміру страхового внеску. [5, с. 38] Саме тому даний стандарт в Україні залишається певним ідеалом, а не загальнообов'язковим правилом.

Отже, хоча й можна побачити позитивні зміни щодо впровадження в систему охорони здоров'я єдиного медичного простору, проте можна виявити, що реалізація даного загальнообов'язкового стандарту, відбувається через прирівняння відомчої медицини. Саме тому потрібно звернути більше уваги на створення рівних умов для закладів охорони здоров'я усіх форм власності та відомчої підпорядкованості: державної, приватної, комунальної і відомчої. Найкоротший шляхом є внесення відповідних змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Література:

1. Жаховский В.А., Ливинский В.Г., Кудренко Н.В., Слабкий Г.А., Мельник И.П. Нормативно-правові засади, стан та перспективи формування моделі єдиного медичного простору в Україні/ В.А. Жаховский, В.Г.

Ливинский, Н.В.Кудренко, Г.А. Слабкий, И.П. Мельник // Україна. Здоров'я нації. — 2017. — № 3. — С. 106-114.

2. Сіделковський, О. Л. Правове забезпечення єдиного медичного простору України: до постановки питання / Олексій Сіделковський // Публічне право. — 2018. — № 2. — С. 126-131.

3. Гладун З. С. Адміністративно-правове регулювання охорони здоров'я населення в Україні : монографія / З. С. Гладун. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 720 с. [L]
[SEP]

4. Бакай, А. Є. Міжвідомча взаємодія як інструмент публічного управління галуззю охорони здоров'я в Україні / А. Є. Бакай // Аспекти публічного управління. — 2017. — Т. 5, № 10. — С. 29-38.

5. Майданик Р. А. Єдиний медичний простір як ключовий стандарт прав людини і юридичний виклик у сфері охорони здоров'я України / Р. А. Майданик // Медичне право. – 2013. – №1 (11). – С. 33–42. [L]
[SEP]

УДК 657

Юридичні науки

СУБ'ЄКТИВНИЙ ОBOB'ЯЗОК ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗМІСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Миколайчик Х.В.,

студентка юридичного факультету

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Україна

Вступаючи у цивільні правовідносини для задоволення власних потреб та інтересів, суб'єкти цих правових відносин обирають відповідну поведінку, яка б відповідала наявним між ними цивільним правовідносинам. Відомо, що будь-якому суб'єктивному цивільному праву одного суб'єкта в правовідносинах завжди відповідає юридичний обов'язок іншого, тобто суб'єктивний цивільний обов'язок.

Суб'єктивний обов'язок визнається одним з основних засобів цивільно-правового регулювання і забезпечує реалізацію суб'єктивних прав, поєднання

приватних та громадських інтересів у сфері економічного обороту.

Питання суб'єктивного обов'язку в сфері цивільних правовідносин досліджували такі науковці, як М. Г. Александров, С. С. Алексєєв, Є. З. Бекбаєв, О. А. Лукашов, Я. М. Магазінер, О. В. Мальк, М. І. Матузов, В. О. Токарев, Ю. К. Толстой, Л. І. Петражицький, Є. М. Хохлов, Д. М. Чечот, М. В. Южанін, Л. С. Явич та ін.

Незважаючи на низку наукових опрацювань, у юридичній науці все ж недостатньо уваги приділялося ключовим проблемам суб'єктивного обов'язку в цивільному праві. Недостатньо дослідженими є його правова природа, структура, зміст, характеристика, особливості та підстави виникнення. Тому визначена проблема досі є нерозкритою як в теорії, так і в цивільному праві.

Для комплексного розуміння суб'єктивного обов'язку як невід'ємного елемента цивільних правовідносин, насамперед, слід визначити його поняття та дослідити характерні ознаки, які йому належать.

Більшість науковців схиляються до думки, що суб'єктивний цивільний обов'язок необхідно розглядати як вид і міру належної поведінки суб'єкта цивільних правовідносин. Так само, як і суб'єктивне цивільне право, він виникає на підставі норми об'єктивного цивільного права (статутного або договірної), у зв'язку з виникненням передбаченого нормою юридичного факту. Причому виникає суб'єктивний цивільний обов'язок одного учасника цивільних правовідносин одночасно з виникненням суб'єктивного цивільного права іншого. Вступаючи у різні відносини, суб'єкти права здійснюють суб'єктивні цивільні права та виконують юридичні обов'язки. Тим самим реалізується інтерес уповноваженої особи [1,213].

Більшістю цивілістів суб'єктивний цивільний обов'язок розуміється як необхідність вчинення суб'єктом певних дій або отримання суб'єктом від їх вчинення (бездіяльність). Суть обов'язків полягає в тому, що суб'єкт має виконувати певні дії, прийняті ним добровільно чи покладені на нього законом, або ж утримуватися від них [2, 69].

При цьому суб'єктивний цивільний обов'язок одного суб'єкта пов'язується із суб'єктивним цивільним правом іншого (в аспекті правомочності вимагати (розраховувати на) вчинення певних дій або утримання від їх вчинення).

Отож, суб'єктивний цивільний обов'язок — це адресована зобов'язаній особі вимога певної поведінки, що відповідає умовам договору, закону або іншій нормі цивільного права. Таким чином, під суб'єктивним обов'язком прийнято розуміти міру належної поведінки конкретної особи у правовідносинах.

Для ефективного дослідження правової природи суб'єктивного обов'язку, необхідно визначити його юридичні ознаки. Ознаки, які його характеризують, мають широкий спектр, а саме:

1. Є одним із складових об'єктивного (позитивного) права;
2. Підставою виникнення, зміни та припинення суб'єктивного обов'язку виступають: норми права, юридичний факт та рішення суду;
3. Виникає у зв'язку з індивідуалізацією (конкретизацією), вольовою та свідомою діяльністю суб'єктів правовідносин;
4. Відтворює належну поведінку суб'єктів правовідносин;

Л.І. Глухарьова розрізняє насамперед: а) обов'язки суб'єкта відносно себе; б) обов'язки суб'єкта щодо інших суб'єктів; в) обов'язки суб'єктів щодо держави; г) обов'язки держави щодо самих суб'єктів [3, с. 26, 27]. Таким чином, обов'язок – це те, що повинно бути виконано.

5. Характеризується необхідною поведінкою суб'єктів правовідносин. Тобто, необхідність поведінки є основною (центральною) характеристикою обов'язку [4, с. 74, 77];

Г.В. Мальцев характеризує обов'язок як можливість здійснення дій, протилежних тим, які забороняються, можливість задоволення не тільки інтересів управомоченої особи, а й своїх власних. Отже, обов'язок є можливістю поведінки, що має необхідний характер, тобто можливе в поведінці одночасно є й необхідним [5, с. 74];

6. Обов'язок є певною мірою поведінки. Безособових, абстрактних, котрі нікому не належать обов'язків не існує, хоча буває й так, що важко знайти конкретного суб'єкта юридичного обов'язку [6, с. 33];

7. Наявність обов'язку (збалансованість прав та обов'язків) входить до групи формальної рівності. Тож варто зазначити, що здебільшого лише взаємодія суб'єктів права, що використовують правомочності та обов'язки,

забезпечує ті цілі, заради яких правовідносини виникають та існують;

8. Виконання обов'язків забезпечується не лише умовами договору, а й в разі необхідності державою;

10. Обов'язок забезпечує інтереси управомоченої та зобов'язаної особи. Відповідно до даного твердження А.М. Статівка указує, що суб'єкти за допомогою укладених ними договорів реалізують свої інтереси. У договірних суб'єктів є взаємні інтереси [7, с. 111].

За словами С.С. Алексєєва, виконуючи обов'язок, особа може задовольнити і свої інтереси. Однак у межах таких правовідносин поведінка зобов'язаної особи безпосередньо пов'язана із задоволенням інтересу управомоченої, що виражає як особисті, так і загальнонародні інтереси, інтереси суспільства в цілому [8, с. 121].

Отже, можна зробити такий підсумок, що обов'язок є певним способом реалізації інтересів за допомогою впливу на поведінку інших суб'єктів правовідносин. Він сприяє реалізації законних інтересів, встановлюючи учасникам правовідносин межі належної поведінки в силу самої своєї поведінки. Основними ознаками юридичного обов'язку є те, що він, по-перше, за своїм змістом є необхідністю певної поведінки; по-друге, ця вимога певної поведінки забезпечується законом; по-третє, виконання цивільно-правового обов'язку завжди пов'язується із суб'єктивним правом уповноваженої особи.

З огляду на визначені характерні ознаки суб'єктивний обов'язок можна охарактеризувати як встановлену міру належної, необхідної поведінки суб'єкта, що породжується нормою права, юридичним фактом, рішенням суду та спрямований на реалізацію суб'єктивного права управомоченої особи в добровільному або примусовому порядку.

Література:

1. Цивільне право України Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери та Н. С. Кузнецової. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 800 с.

2. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2 т. Т. 1. Загальна частина А. Ю. Бабаскін, Т. В. Боднар, Ю. Л. Бошицький та ін.; За заг. ред. Я. М. Шевченко. — К.: Ін Юре 2003. — 520 с.

3. 10. Глухарева Л.И. Обязанности человека и гражданина в контексте теории права человека. История государства и права. – 2009. – № 7. – С. 25-27.
4. Рудаков А.А. Права и обязанности как парные юридические категории: вопросы теории : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Краснояр. гос. ун-т. – Красноярск, 2006. – 197 с.
5. Мальцев Г.В. Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы). – М. : Юрид. лит., 1968. – 143 с.
6. Матузов Н.И., Семенко Б.М. Исследование проблемы юридических обязанностей граждан СССР. Советское гос-во и право. – 1980. – № 12. – С. 28-37.
7. Стативка А.Н. Договоры в системе агропромышленного комплекса Украины в условиях рыночных отношений : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.06 Нац. юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого. – Харьков, 1998. – 411 с.
8. Алексеев С.С. Общая теория социалистического права: курс лекций: учеб. пособие. – Свердловск: Сред.-Урал. кн. изд-во, 1964. – Вып. 2.: Нормы права и правоотношения. – 226 с.

УДК 343

Юридичні науки

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ
ПРИПИНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В МІСЦЯХ
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Мірошник Р.В.

студент заочної форми навчання

Академії державної пенітенціарної служби

м. Чернігів, Україна

Під правовими підставами застосування в Україні заходів припинення спеціального призначення в місцях позбавлення волі слід розуміти систему законодавчих та інших нормативно-правових актів, що визначають загальну допустимість, встановлюють принципи та правила, регламентують порядок і умови діяльності персоналу виправних і виховних колоній щодо використання фізичної сили, спеціальних засобів та зброї до осіб, які відбувають покарання у

виді позбавлення волі, у конкретних життєвих випадках шляхом прийняття індивідуально-правових рішень по суті [1, с. 159].

У світі прийнято цілу низку міжнародних нормативних актів, які визначають правові підстави та порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї до засуджених працівниками правоохоронних органів, а саме:

- Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.;
- Звід принципів захисту всіх осіб, що підлягають затриманню або ув'язненню в будь-якій формі від 09.12.1988 р.;
- Конвенція ООН проти катувань та інших жорстких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання від 10.12.1984 р.;
- Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 р.;
- Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими (правила Мандели) від 31.07.1957 р.;
- Основні принципи поводження із засудженими від 11.10.1990 р.;
- Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29.11.1985 р.,
- Європейська Конвенція з прав людини 04.11.1950 р. та інші.

Вивчення спеціальної літератури, присвяченої аналізу зарубіжного досвіду дозволяє зробити висновок про деякі відмінності у підходах різних країн щодо порядку застосування зброї, спеціальних заходів та фізичної сили до засуджених. Це обумовлено формою державного устрою, особливостями державної політики та системи кримінального судочинства кожної країни, відмінностями у побудові пенітенціарних систем та управління ними та іншими обставинами.

Так, наприклад, у Республіці Білорусь система нормативних актів, яка регламентує застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї працівниками пенітенціарних установ, має чотири регулятивних рівня: міжнародні нормативні акти, Конституція Республіки Білорусь (1994), закони та підзаконні акти Республіки Білорусь [2, с. 14].

Загальні положення про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї визначені у ст.ст. 77-79 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь (2000) [3], відповідно до якого при їх застосуванні повинні дотримуватися певні умови: попередження про намір їх використання; забезпечення найменшого заподіяння шкоди засудженим; надання потерпілим медичної допомоги; інформування керівника установи про кожний випадок застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї. У стані необхідної оборони або крайньої необхідності при відсутності спеціальних засобів або зброї персонал має право використовувати будь-які підручні засоби. У разі поранення або смерті засуджених у результаті застосування фізичної сили, спеціальних засобів або зброї керівник пенітенціарної установи повідомляє про такий випадок прокурору [3].

Стаття 79 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь [3] детально регламентує випадки допустимості застосування співробітниками пенітенціарних установ спеціальних засобів та містить перелік видів спеціальних засобів, що застосовуються до засуджених. Особлива увага приділена випадкам, коли застосування спеціальних засобів забороняється або обмежується.

Ураховуючи тяжкі та особливо тяжкі наслідки (нанесення тяжких тілесних ушкоджень, смерть, та ін.), що настають у разі застосування вогнепальної зброї, важливими є положення, які закріплені в ст. 80 КВК Республіки Білорусь [3] та стосуються випадків її застосування визначеними в Кодексі суб'єктами. При цьому жодного посилання на інші закони у КВК Республіки Білорусь немає, що дає можливість персоналу колоній уживати однозначних, своєчасних та адекватних заходів безпеки з протидії протиправній поведінці засуджених до позбавлення волі.

Загалом, правові підстави та порядок застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та фізичної сили до засуджених за законодавством Республіки Білорусі не відрізняються від норм українського законодавства. Республіка Білорусь, як і більшість країн пострадянського простору мають досить схожий підхід до урегулювання питань застосування зброї, фізичної

сили та спеціальних засобів в пенітенціарних установах. І ця практика дещо відрізняється від практики країн-членів ЄС та США.

Особливо цінним для України у врегулюванні цього питання є досвід країн ЄС. Відмітимо, що правові підстави та порядок застосування зброї, фізичної сили та спеціальних засобів до засуджених у країнах-членах ЄС є схожими, що обумовлено єдиним правовим полем Європейського Союзу. Основним нормативним актом, який регламентує означене питання є Європейські пенітенціарні правила [4], прийняті Комітетом Міністрів держав-учасниць Ради Європи у 2006 році. У Європейських пенітенціарних правилах [4], на відміну від КВК України, чітко та детально вписано особливий порядок й умови застосування окремо взятих заходів безпеки, кожному з яких присвячено спеціальний розділ. Застосування сили та заходів стримування регламентується правилами 64, 65, 66, 68 вогнепальної зброї – правилом 69.

У Правилі 64 зазначається, що співробітники пенітенціарної установи можуть застосовувати силу тільки в межах чітко визначених меж і у відповідь на конкретну загрозу безпеці або порядку. Працівники пенітенціарної установи повинні вибудовувати стосунки з ув'язненими, щоб запобігати виникненню будь-яких інцидентів. Ключовим засобом запобігання виникненню інцидентів з ув'язненими є переговори та розмови з ними. Лише в разі неефективності даних методів або їх неадекватності ситуації, що склалася, можна розглянути можливість застосування фізичних методів відновлення порядку. У разі застосування співробітниками сили проти ув'язнених, це повинно відбуватися під контролем, а її рівень повинен бути мінімально необхідним для відновлення порядку [4].

Правило 65 містить основні питання, які повинні бути врегульовані в рамках процедур, що регламентують застосування сили (коли вона може використовуватися, хто уповноважений її застосовувати, хто приймає рішення про її застосування та яка процедура звітності у разі застосування сили) [4].

У Правилі 66 зазначено, що тюремний персонал не повинен покладатися лише на фізичну силу при приборканні буйних ув'язнених. Існує значна кількість методів щодо забезпечення контролю і стримування, якими має

володіти персонал пенітенціарних установ і які дозволяють контролювати ситуацію, не піддаючи ризику здоров'я ні персоналу, ні ув'язнених [4].

У розділі «Зброя» (у п.п. 69.1) йдеться про те, що персонал пенітенціарних установ не повинен носити смертельної зброї в межах пенітенціарної установи, за винятком надзвичайних оперативних обставин. Відповідно до п.п. 69.2 Правил відкрите носіння іншої зброї персоналом, який безпосередньо працює із засудженими, в межах пенітенціарного закладу забороняється, за винятком випадків, коли зброя необхідна для забезпечення режиму та безпеки під час конкретного інциденту [4].

Водночас у зарубіжній практиці, зокрема у Федеративній Республіці Німеччині, для вирішення окремих завдань підготовки посадових осіб пенітенціарних установ використовуються й «неписані» правила, зокрема, у навчальному процесі цим суб'єктам роз'яснюють, що, відповідно до закону, вони завжди мають право застосувати силу та вогнепальну зброю, але за умови, якщо вони готові зустрітися з родиною потерпілого від їх дій та пояснити, чому вони діяли саме таким чином у ситуації, що склалася [7, с. 38].

Висновок. Отже, підбиваючи підсумки, вважаємо за необхідне зазначити, що у багатьох зарубіжних країнах діє схожий порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї до засуджених. Це обумовлено необхідністю дотримання прав та свобод засуджених, передбачених Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, Європейською конвенцією з прав людини тощо. Поєднує зарубіжні країни те, що застосування сили та спеціальних засобів має винятковий характер, а застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом. Відрізняє вітчизняну практику застосування сили до засуджених те, що в європейських країнах головними підставами застосування сили та зброї є не протиправні дії засуджених, зокрема злісна непокора, буйство, а безпека життєдіяльності пенітенціарної установи, тобто об'єкт правового захисту є більш загальним. Це слід врахувати під час внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів з питань застосування в Україні фізичної сили,

спеціальних засобів і зброї до осіб, які тримаються у пенітенціарних установах.

В Україні засоби обмеження свободи руху не повинні застосовуватися для покарання. А безпека, яка забезпечується фізичними бар'єрами та технічними (спеціальними) засобами, має доповнюватися заходами динамічної безпеки, яка означає, що персонал пенітенціарних установ необхідно навчати та усіяко заохочувати розвивати взаємоввічливі особисті відносини з в'язнями, знати й розуміти їх як індивідуумів, надавати підтримку у вирішенні особистих проблем і вести серйозні діалоги з ними.

Література:

1. Охман, О.В. (2015), "Про деякі правові засади застосування заходів і засобів безпеки до засуджених у місцях позбавлення волі в Україні.", *Юридичний вісник, Повітряне і космічне право*, № 1, С. 159-163.

2. Бородич, С.В. (2016), "Применение специальных средств в исправительных учреждениях" *Вестник Академии МВД Республики Беларусь*, № 1, С. 59-65.

3. Республика Беларусь (2000) «Уголовный исполнительный кодекс Республики Беларусь № 365-3», Палата представителей: **available at:** URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1952 (дата звернення: 09.09.2019).
Україна (2005), «Про Державну кримінально-виконавчу службу» : Закон України, Верховна Рада України, Київ: **available at:** URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 29.02.2020)

4. Рада Європи Комітет Міністрів (2006), *Європейські пенітенціарні правила : Рекомендація № Я (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць*: **available at:** https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_032 (дата звернення: 29.02.2020)

5. Колба, О.Г. (2010), Звіт делегації НАВС про перебування у Баварії (ФРН, 5-10 жовтня 2010 року) для вивчення досвіду роботи поліцейських структур, НАВС, 2010. 42 с.

6. Україна (2003), «Кримінально-виконавчий кодекс України», Закон України, Верховна Рада України, Київ: **available at:** <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 29.02.2020)

7. Романюк, О.В. and Човган, В.О. (2016), *Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань : методичні рекомендації*, Біла Церква, 131с.

